

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ

εκδδα

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΕΘΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΚΑΙ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

**ΚΣΤ΄ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΣΕΙΡΑ
ΤΕΛΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ**

ΤΙΤΛΟΣ

**Εξωτερική πολιτική για την σύνδεση της Ομογένειας με την ελληνική
οικονομία:
Καλές πρακτικές για ανάπτυξη εμπορίου, προσέλκυση επενδύσεων και
μεταφορά γνώσης**

ΤΜ. ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΣΗΣ ΕΜΠΟΡΙΚΩΝ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ

Επιβλέπων:

Σαράντης Κουγιού

Σπουδάστρια:

Βασιλική Σίμη

ΑΘΗΝΑ - 2020

**«Εξωτερική πολιτική για την σύνδεση της Ομογένειας με την ελληνική οικονομία:
Καλές πρακτικές για ανάπτυξη εμπορίου, προσέλκυση επενδύσεων και μεταφορά
γνώσης»**

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΝΤΜΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ.....	5
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	7
ABSTRACT	7
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	9
ΜΕΡΟΣ Α΄: ΔΙΑΣΠΟΡΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ.	11
Α.1. ΟΜΟΓΕΝΕΙΑ: Η ΔΙΑΣΠΟΡΑ ΣΤΟ «ΧΘΕΣ» ΚΑΙ ΤΟ «ΣΗΜΕΡΑ».....	11
Α.2. Η ΟΜΟΓΕΝΕΙΑ ΩΣ «ΕΡΓΑΛΕΙΟ» ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ.....	12
Α.3. Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΟΜΟΓΕΝΩΝ ΑΠΟ ΤΙΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ – ΟΙ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΕΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΜΟΓΕΝΕΙΑ.	15
Α.4. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΣΥΜΒΑΛΛΟΥΝ ΣΤΗΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΟΜΟΓΕΝΩΝ ΣΤΗΝ ΧΩΡΑ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ - ΣΥΝΗΘΕΙΣ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΠΟΥ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΟΥΝ.....	17
ΜΕΡΟΣ Β΄: Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΜΟΓΕΝΕΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΜΕ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.	19
Β.1. «ΧΑΡΤΟΓΡΑΦΗΣΗ» ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΙΑΣΠΟΡΑΣ.....	19
Β.2. ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΙΑΣΠΟΡΑΣ ΜΕ ΤΟ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ.	21
Β.3. ΒΑΣΙΚΟΙ ΘΕΣΜΟΙ ΜΕ ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΕΣ ΓΙΑ ΘΕΜΑΤΑ ΟΜΟΓΕΝΕΙΑΣ / ΑΠΟΔΗΜΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ.....	22
ΜΕΡΟΣ Γ΄: ΚΑΛΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΣΥΝΔΕΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΣΠΟΡΑΣ ΜΕ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ.....	25
Γ.1. 1 ^{ος} ΆΞΟΝΑΣ: ΚΑΛΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗ ΤΟΥ ΘΕΣΜΙΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ ΓΙΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΓΕΝΕΙΑΣ (MANDATING ACTIONS).....	26
Γ.2. 2 ^{ος} ΆΞΟΝΑΣ: ΚΑΛΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΙΕΥΚΟΛΥΝΣΗ ΤΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΗΣ ΟΜΟΓΕΝΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΖΩΗ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ (FACILITATING ACTIONS).27	
Γ.3. 3 ^{ος} ΆΞΟΝΑΣ: ΚΑΛΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΠΑΡΟΧΗΣ ΠΟΡΩΝ – ΥΠΟΔΟΜΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΗΣ ΟΜΟΓΕΝΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΧΩΡΑ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ (RESOURCING ACTIONS).	28
Γ.4. 4 ^{ος} ΆΞΟΝΑΣ: ΚΑΛΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΑΡΧΩΝ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ ΜΕ ΤΗΝ ΟΜΟΓΕΝΕΙΑ (PARTNERING ACTIONS).29	
Γ.5. 5 ^{ος} ΆΞΟΝΑΣ: ΚΑΛΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΦΟΡΑΣ ΤΗΣ ΟΜΟΓΕΝΕΙΑΣ ΣΤΟ ΕΓΧΕΙΡΗΜΑ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ (ENDORISING ACTIONS).....	30

ΜΕΡΟΣ Δ΄: ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ – ΚΑΛΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΣΥΝΔΕΣΗ ΤΟΥ ΑΠΟΔΗΜΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ ΜΕ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ.....	31
Δ.1. ΔΡΑΣΕΙΣ 1 ^{ου} ΆΞΟΝΑ: ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗ ΤΟΥ ΘΕΣΜΙΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΓΙΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΑΠΟΔΗΜΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ.	32
Δ.2. ΔΡΑΣΕΙΣ 2 ^{ου} ΆΞΟΝΑ: ΔΡΑΣΕΙΣ ΔΙΕΥΚΟΛΥΝΣΗΣ ΤΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΗΣ ΟΜΟΓΕΝΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.	33
Δ.2.1. ΆΣΚΗΣΗ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΙΕΥΚΟΛΥΝΣΗ ΤΗΣ ΜΕΤΑΦΟΡΑΣ ΠΟΡΩΝ (ΚΕΦΑΛΑΙΟ, ΤΕΧΝΟΓΝΩΣΙΑ) ΤΗΣ ΟΜΟΓΕΝΕΙΑΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.	33
Δ.2.2. ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΦΟΡΕΩΝ ΜΕ ΕΙΔΙΚΗ ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑ ΣΕ ΘΕΜΑΤΑ ΟΜΟΓΕΝΕΙΑΣ.	34
Δ.2.3. ΔΙΕΞΑΓΩΓΗ ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΩΝ ΔΡΑΣΕΩΝ ΣΕ ΚΑΤΑ ΤΟΠΟΥΣ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΠΡΕΣΒΕΙΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΞΕΝΕΙΑ.	36
Δ.2.4. ΠΑΡΟΧΗ ONLINE ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΙΑΣΠΟΡΑ.	37
Δ.2.5. ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ FORUMS ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΙΑΣΠΟΡΑ ΥΠΟ ΤΗΝ ΑΙΓΙΔΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ.	38
Δ.2.6. ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ONE-STOP SHOP ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΟΜΟΓΕΝΕΙΣ ΕΠΕΝΔΥΤΕΣ.	40
Δ.2.7. ΛΗΨΗ ΜΕΤΡΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ «ΚΥΚΛΙΚΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ» ΚΑΙ ΤΟΥ «ΠΑΤΡΙΩΤΙΚΟΥ» ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΟΜΟΓΕΝΩΝ.	40
Δ.3. ΔΡΑΣΕΙΣ 3 ^{ου} ΆΞΟΝΑ: ΔΡΑΣΕΙΣ ΠΑΡΟΧΗΣ ΠΟΡΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΗΣ ΟΜΟΓΕΝΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.	43
Δ.4. ΔΡΑΣΕΙΣ 4 ^{ου} ΆΞΟΝΑ: ΔΡΑΣΕΙΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΑΡΧΩΝ ΜΕ ΤΗΝ ΟΜΟΓΕΝΕΙΑ.	44
Δ.4.1. ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ «ΠΡΟΦΙΛ ΟΜΟΓΕΝΕΙΑΣ» ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΛΥΤΕΡΟ ΕΝΤΟΠΙΣΜΟ ΠΕΔΙΩΝ ΔΥΝΗΤΙΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ.	44
Δ.4.2. ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΟΜΟΓΕΝΕΙΣ ΠΟΥ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΠΟΙΟΥΝΤΑΙ ΣΕ ΚΑΙΡΙΕΣ ΘΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΤΟΜΕΙΣ, ΠΡΟΚΕΙΜΕΝΟΥ ΝΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΗΣΟΥΝ ΔΙΑΜΕΣΟΛΑΒΗΤΙΚΑ.	46
Δ.4.3. ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ «ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ» («POLICY PAPERS») ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ - ΔΙΑΣΠΟΡΑΣ.	47
Δ.4.4. ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΗΝ ΔΙΑΣΠΟΡΑ ΤΗΣ ΓΝΩΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ «ΔΙΚΤΥΟΥ ΓΝΩΣΗΣ» ΤΗΣ ΟΜΟΓΕΝΕΙΑΣ.	48
Δ.5. ΔΡΑΣΕΙΣ 5 ^{ου} ΆΞΟΝΑ: ΔΡΑΣΕΙΣ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΦΟΡΑΣ ΤΗΣ ΟΜΟΓΕΝΕΙΑΣ ΣΤΟ ΕΓΧΕΙΡΗΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ.....	50
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	51
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	54

Ε.Σ.Δ.Δ.Α.

Βασιλική Σίμη

©, 2020

Με την επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

ΔΗΛΩΣΗ

«Δηλώνω ρητά ότι, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής εργασίας, δεν παραβιάζει καθ' οιονδήποτε τρόπο πνευματικά δικαιώματα τρίτων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής».

Αθήνα, 20/09/2020

ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΣΙΜΗ

Υπογραφή

ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΝΤΜΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ.

ΑΞΕ	Άμεσες Ξένες Επενδύσεις
ΓΓΑΕ	Γενική Γραμματεία Απόδημου Ελληνισμού
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΣΠΑ	Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης
ΟΕΥ	Οικονομικές και Εμπορικές Υποθέσεις
ΠΔ	Προεδρικό Διάταγμα
ΠΕΠ	Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
ΣΑΕ	Συμβούλιο Απόδημου Ελληνισμού
ΥΠΕΞ	Υπουργείο Εξωτερικών

Ευχαριστίες

Ευχαριστώ θερμά τον επιβλέποντά μου στην εκπόνηση της παρούσας εργασίας, Δρ. Σαράντη Κουγιού, ο οποίος, με την συνεχή και ουσιαστική καθοδήγηση και την απεριόριστη υπομονή του, συνέβαλε τα μέγιστα στην προσπάθειά μου.

Ακόμη, δεν θα μπορούσα να μην αναφερθώ στον σύντροφο της ζωής μου, Γιώργο, του οποίου η ενθάρρυνση έγινε ο λόγος που βρέθηκα στην ΕΣΔΔΑ.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η Διασπορά αντιμετωπίζεται πλέον όλο και συχνότερα ως αναπτυξιακός παράγοντας για τις χώρες προέλευσής της. Κυβερνήσεις χωρών με σημαντική Ομογένεια επιδιώκουν ενεργά την σύνδεσή της με παραγωγικούς τομείς της εθνικής τους οικονομίας, καθώς έχει αποδειχθεί εμπειρικά η σημαντική δυνατότητα συνεισφοράς τους σε αυτή. Υπόψη των ανωτέρω, η παρούσα εργασία εξετάζει την εφαρμογή εξωτερικής πολιτικής για την σύνδεση της Ελληνικής Ομογένειας με την οικονομία της χώρας μας και παραθέτει καλές πρακτικές για την δι' αυτής ανάπτυξη του εμπορίου, της προσέλκυσης επενδύσεων και της μεταφοράς γνώσης. Στο Μέρος Α' της παρούσας, παρουσιάζονται, καταρχήν, οι δυνατότητες συνεισφοράς των Διασπορών στην εθνική οικονομία των χωρών προέλευσής τους και οι παράγοντες που επηρεάζουν την δραστηριοποίησή τους σε αυτές. Στην συνέχεια (Μέρος Β') γίνεται ειδική αναφορά στην Ελληνική Ομογένεια και τις μέχρι σήμερα σχέσεις της με το εθνικό κέντρο. Τέλος, στα Μέρη Γ' και Δ', με σημείο αναφοράς 5 άξονες δράσης: α) εξετάζουμε καλές πρακτικές για την σύνδεση της Διασποράς των κρατών με τους τομείς του εμπορίου, της προσέλκυσης επενδύσεων και της μεταφοράς γνώσης, και β) προτείνουμε δράσεις για ένα συνεκτικό πλαίσιο εξωτερικής πολιτικής της χώρας μας για την αξιοποίηση του παράγοντα «Ελληνική Ομογένεια» προς την ενίσχυση της ελληνικής οικονομίας.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ

Διασπορά – Ομογένεια – Εξωτερική Πολιτική – Εμπόριο – Επενδύσεις – Μεταφορά Γνώσης

ABSTRACT

Diasporas are increasingly being considered as a growth factor for their countries of origin. Governments of countries with significant Diasporas are actively seeking to link them to productive sectors of their national economy, as their potential of contribution thereto has been empirically proven. In the light of the above, the present study examines the implementation of foreign policy for the connection of the Greek Diaspora to the economy of our country and presents best practices for the development of trade, the attraction of investments and the transfer of knowledge. In Part A' hereof, the possibilities for Diaspora contribution to the national economy of their countries of origin and the

factors influencing their activity in them are presented. Then (Part B') makes a special reference to the Greek Diaspora and its relations with the national centre until today. Finally, in Parts C' and D', using 5 axes of action as our point of reference: a) we examine best practices for the connection of the Diaspora to the sectors of trade, investment attraction and knowledge transfer, and b) propose actions for a coherent framework of Greek foreign policy for the utilization of the factor "Greek Diaspora" towards the strengthening of the Greek Economy.

KEYWORDS

Diaspora – Greek Diaspora - Foreign Policy - Trade - Investments - Knowledge Transfer

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

Στον απόηχο της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης του 2008, που ταλάνισε τις εθνικές οικονομίες για πάνω από μια δεκαετία και με την πανδημική κρίση του Covid – 19 κατά το 2020 εν εξελίξει, τα ζητήματα της αναπτυξιακής προοπτικής των κρατών και της βέλτιστης αξιοποίησης των διαθέσιμων πόρων για την ενίσχυση της οικονομίας τους, τίθενται πιο επιτακτικά ίσως από κάθε άλλη φορά.

Στο πλαίσιο αυτό, η Διασπορά των κρατών αντιμετωπίζεται πλέον όλο και περισσότερο ως αναπτυξιακός παράγοντας, και δυνάμει πολύτιμος σύμμαχος στην συναφή εθνική προσπάθεια. Και όχι τυχαία: έχει αποδειχθεί εμπειρικά - αν και είναι, φυσικά, δύσκολο να αποτιμηθεί ποσοτικά κάτι τέτοιο - ότι η Ομογένεια δύναται να διαδραματίσει ζωτικό ρόλο στην ενίσχυση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας της χώρας προέλευσής της, δημιουργώντας διακρατικά ερείσματα για την προώθηση του εμπορίου και των επενδύσεων, και συμβάλλοντας ενεργά στην μεταφορά γνώσης, την ανάπτυξη του ανθρώπινου κεφαλαίου, την εξέλιξη του θεσμικού πλαισίου σε διάφορους τομείς κοκ.

Υπόψη τούτου, χώρες με παγκόσμια Διασπορά, όπως το Ισραήλ, η Ινδία και η Κίνα, που μεταπολεμικά είδαν τους πιο φερέλπιδες νέους τους να μεταναστεύουν σε αναζήτηση μιας «καλύτερης τύχης», επιδίωξαν και πέτυχαν, τις τελευταίες δεκαετίες, μέσα από την εφαρμογή αποτελεσματικών δημόσιων πολιτικών, να ανατρέψουν τα μέχρι πρότινος δεδομένα. Ομογενείς των χωρών αυτών, που απέκτησαν αξιόλογη επαγγελματική εμπειρία, εξειδίκευση και επαφές στις μεγάλες αγορές της Ευρώπης και της Αμερικής, έχουν αρχίσει, σαν «Νέοι Αργοναύτες», να επιστρέφουν στις Πατρίδες τους ή, ακόμη και από απόσταση, να επενδύουν και να δημιουργούν ευκαιρίες για τις επόμενες γενιές (Ardovino & Debass, 2009: 7-8. Chand, 2010: 590).

Παρά τα ανωτέρω, αρκετές είναι οι χώρες που, για διάφορους λόγους, δεν έχουν μέχρι και σήμερα καταφέρει να εφαρμόσουν δράσεις πολιτικής που να τους επιτρέπουν να αξιοποιήσουν πλήρως την αναπτυξιακή δυναμική της ανά τον κόσμο Ομογένειάς τους.

Δεδομένου, λοιπόν, ότι μια από τις χώρες αυτές είναι και η χώρα μας - με την ελληνική πολιτική για την Ομογένεια να επικεντρώνεται διαχρονικά σε τομείς όπως η παιδεία, ο πολιτισμός και η εξασφάλιση υποστήριξης στα λεγόμενα «εθνικά θέματα» - η παρούσα εργασία θα επιδιώξει (υπόψη, πάντα, των περιορισμών έκτασης υπό τους οποίους εκπονείται) να αναδείξει το ειδικό βάρος της Ελληνικής Ομογένειας ως «αναπτυξιακού πόρου» και να προτείνει καλές πρακτικές προς την εφαρμογή μιας ολοκληρωμένης εξωτερικής πολιτικής για την σύνδεσή της με παραγωγικούς τομείς της

εθνικής μας οικονομίας - ειδικότερα με τους τομείς του εμπορίου, της προσέλκυσης επενδύσεων και της μεταφοράς γνώσης.

Για λόγους τάξης, διευκρινίζεται στο σημείο αυτό ότι οι (συνώνυμοι) όροι «Διασπορά», «Ομογένεια» και «Απόδημοι» θα χρησιμοποιούνται στο εξής εναλλακτικά για να χαρακτηρίσουν «*το εκπατρισμένο εκείνο τμήμα ενός λαού, το οποίο, μολονότι εγκαταστάθηκε, έστω και με σχετική μονιμότητα, σε χώρες ή περιοχές εκτός του εθνικού χώρου, εξακολουθεί να συντηρεί, σε επίπεδο συλλογικό ή και ατομικό, τις υλικές, πολιτιστικές και συναισθηματικές του σχέσεις με την χώρα της άμεσης ή της παλαιότερης καταγωγής του*» (Χασιώτης, Κατσιαρδή-Hering & Αμπατζή, 2006: 15).

Περαιτέρω, ως «Ελληνική Διασπορά» / «Ελληνική Ομογένεια» / «Απόδημος Ελληνισμός» θα αποδίδεται εφεξής το σύνολο των ατόμων «*που διαμένουν εκτός των ορίων της επικράτειας του ελληνικού κράτους για τουλάχιστον πάνω από ένα έτος και είτε είναι ιστορική μειονότητα στην χώρα υποδοχής, είτε μετοίκησαν σε αυτή για οποιονδήποτε λόγο, χαρακτηρίζονται δε από τα αντικειμενικά γνωρίσματα: γλώσσα, θρησκεία, ιστορία, λογοτεχνία, πολιτισμό, καταγωγή ή/και τα υποκειμενικά γνωρίσματα - συνείδηση του ανήκειν - του ελληνικού έθνους*» (Κόντης, 1997: 65-66).

Τέλος, για τις ανάγκες της παρούσας εργασίας, η έννοια της Εξωτερικής Πολιτικής για την σύνδεση της Ομογένειας με την ελληνική οικονομία περιλαμβάνει τον σχεδιασμό και την υλοποίηση δράσεων Οικονομικής Διπλωματίας και Εξωστρέφειας με αποδέκτη την Ελληνική Διασπορά, είτε από το Υπουργείο Εξωτερικών (εφεξής ΥΠΕΞ) και εποπτευόμενα από αυτό νομικά πρόσωπα,¹ είτε από τους εκάστοτε καθ' ύλην αρμόδιους φορείς, πάντοτε υπό τον συντονισμό και την εποπτεία του ΥΠΕΞ.² Άλλωστε, κατ' άρθρο 5 του ισχύοντος Οργανισμού του ΥΠΕΞ (Ν. 3566/2007), στην αρμοδιότητα του ανήκουν ιδίως: «9. (...) θέματα αναφερόμενα στον απόδημο ελληνισμό, στην μετανάστευση και την παλιννόστηση, ως και η εξυπηρέτηση των ομογενών και αποδήμων μέσω του Κέντρου Εξυπηρέτησης και Πληροφόρησης Αποδήμων Ελλήνων. 10. Η προώθηση και προστασία των οικονομικών, εμπορικών, ναυτιλιακών, τουριστικών και λοιπών ελληνικών συμφερόντων στο εξωτερικό. (...) 18. Η διατήρηση και σύσφιξη των δεσμών της Ελλάδας με τους ανά τον κόσμο ομογενείς. (...) 20. Τα θέματα που αφορούν

¹ Όπως ο Οργανισμός «Enterprise Greece» (Ιστοσελίδα Οργανισμού Enterprise Greece / ΠΡΟΦΙΛ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥ, 2020).

² Κατά τα οριζόμενα στα Ν. 3566/2007 και ΠΔ 230/1998, ο συντονισμός των εκάστοτε αρμόδιων φορέων κατά την εν γένει εφαρμογή της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής αποτελεί αποκλειστική ευθύνη του ΥΠΕΞ, με στόχο την ενιαία έκφραση των εθνικών στρατηγικών και την ομοίμορφη εφαρμογή των εισημμένων πολιτικών αποφάσεων.

στην προσωπική εν γένει κατάσταση των Ελλήνων στο εξωτερικό, καθώς επίσης και αυτά που έχουν σχέση με την ελληνική ιθαγένεια και τα διαβατήρια τους».

ΜΕΡΟΣ Α΄: ΔΙΑΣΠΟΡΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ.

A.1. ΟΜΟΓΕΝΕΙΑ: Η ΔΙΑΣΠΟΡΑ ΣΤΟ «ΧΘΕΣ» ΚΑΙ ΤΟ «ΣΗΜΕΡΑ».

Η έννοια της Ομογένειας είναι τόσο αρχαία, όσο και το ίδιο το φαινόμενο της ανθρώπινης μετανάστευσης (εκούσιας ή μη). Μάλιστα, εικάζεται ότι η αρχαιοελληνική λέξη για την Ομογένεια, η λέξη «Διασπορά» (που σημαίνει το «σκόρπισμα σπόρων»), χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά ως χαρακτηρισμός για τον εβραϊκό πληθυσμό που «αποσπάστηκε» βίαια από την γη του Ισραήλ κατά την «Βαβυλώνια Αιχμαλωσία» των Βιβλικών Χρόνων, και αργότερα κατά την προέλαση των Ρωμαίων κατακτητών (Chand, 2010: 585).

Στο «σήμερα», η έννοια της Ομογένειας / Διασποράς χρησιμοποιείται για να περιγράψει «κοινωνικοπολιτικούς σχηματισμούς» - ομαδοποιήσεις ατόμων που, για διάφορους λόγους, διαβιούν σε χώρες διαφορετικές από την χώρα καταγωγής τους - διαθέτουν όμως εθνική συνείδηση, η οποία «ζωογονείται», μεταξύ άλλων, από την πεποίθησή τους για την διακριτότητα της «ομάδας» τους, την κοινή (σε γενικές γραμμές) «κοσμοθεωρία» τους, καθώς και την πίστη τους ότι μοιράζονται μια «κοινή τύχη» στον «ξένο» τόπο (Ardovino & Debass, 2009: 6).

Ουσιαστικά, τα μέλη ενός τέτοιου σχηματισμού διακατέχονται από την λεγόμενη «διασπορική συνείδηση» - ταυτίζονται, δηλαδή, μεταξύ τους, υπαγόμενα σε μια «συναισθηματική» ομάδα με κοινή εθνική ταυτότητα και δεσμούς με την Πατρίδα. Ορισμένες φορές, μάλιστα, η συνείδηση αυτή είναι αρκετά ισχυρή ώστε να οδηγήσει στην δημιουργία «δικτύων Διασποράς», ακόμη και μεταξύ ομάδων ομογενών που διαβιούν σε διαφορετικές χώρες υποδοχής³ (Brinkerhoff, 2009: 76).

Δεδομένης της - κατά τα ανωτέρω - ύπαρξης δεσμών με την Πατρίδα, πολλοί ομογενείς καθίστανται «κυκλικοί μετανάστες» μεταξύ των χωρών προέλευσης και υποδοχής τους, μεταβαίνουν δηλαδή σχετικά συχνά στην χώρα προέλευσης για λόγους επαγγελματικούς, κοινωνικούς, οικογενειακούς, αναψυχής κ.ο.κ, ή / και διατηρούν

---

³ Τούτο πολύ περισσότερο στην σύγχρονη συγκυρία των φθηνών και γρήγορων συγκοινωνιών και της ραγδαίας εξέλιξης των τηλεπικοινωνιών και του Διαδικτύου (Dutia, 2012: 66).

κατοικίες και στις δύο χώρες (Ardovino & Debass, 2009: 6-7. Riddle & Brinkerhoff, 2011: 670. Dutia, 2012: 66-67).

Περαιτέρω, οι ομογενείς μιας χώρας που διαθέτουν υψηλά προσόντα και μορφωτικό επίπεδο, κάποια οικονομική επιφάνεια και (ενδεχομένως) εκτεταμένα δίκτυα κοινωνικών επαφών, τόσο στην χώρα καταγωγής, όσο και στην χώρα υποδοχής τους έχει επικρατήσει να χαρακτηρίζονται ως «Διασπορά της Γνώσης» (Chand, 2010: 585) · οι δε ομογενείς «boomerang» όπως χαρακτηριστικά αναφέρονται από τον Dutia (2012: 67), είναι άτομα που χάρη στην πολυετή και εκτεταμένη εργασιακή τους εμπειρία στο εξωτερικό, έχουν αποκομίσει εξειδίκευση και γνωριμίες σε σημαντικές αγορές, τις οποίες προτίθενται να αξιοποιήσουν υπέρ ανερχόμενων εξωστρεφών επιχειρήσεων της Πατρίδας τους, λειτουργώντας σαν «αναπτυξιακά boomerang».

A.2. Η ΟΜΟΓΕΝΕΙΑ ΩΣ «ΕΡΓΑΛΕΙΟ» ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ.

Βασικές αναπτυξιακές παραμέτρους, στην ποιοτική αναβάθμιση των οποίων δύναται να συμβάλει η Διασπορά μιας χώρας, αποτελούν, καταρχήν, το ανθρώπινο κεφάλαιο και το θεσμικό της πλαίσιο.

Ειδικότερα, πέρα από την (αυτονόητη) επένδυση επιχειρηματικών κεφαλαίων, τα διάφορα εγχειρήματα της Διασποράς συνεπάγονται συνήθως μεταφορά δεξιοτήτων και εμπειρίας, ενώ έχει παρατηρηθεί ότι οι ομογενείς επιχειρηματίες επιδιώκουν τόσο το επίσημο θεσμικό πλαίσιο της χώρας προέλευσης, όσο και η άτυπη κουλτούρα που διέπει διάφορους τομείς, να «μπολιάζονται» με στοιχεία αξιοκρατίας, διαφάνειας και μεγιστοποίησης της αποδοτικότητας (Chand, 2010: 590). Συμβάλλοντας, λοιπόν, κατά τα ανωτέρω, στην ένταξη γόνιμων στοιχείων στην κοινωνικοοικονομική ζωή της Πατρίδας, η Ομογένεια μπορεί να αναδειχθεί σε «εισηγήτρια» της θεσμικής της εξέλιξης - σταδιακά δε να ανατρέψει ακόμη και παγιωμένες πεποιθήσεις και στάσεις που δεν ευνοούν / καθυστερούν την ανάπτυξη (Ardovino & Debass, 2009: 8. Riddle & Brinkerhoff, 2011: 678. Newland & Plaza, 2013: 1).

Ακόμη, η Διασπορά της γνώσης συνιστά «καλό αγωγό» για την μεταφορά τεχνολογικών καινοτομιών και επιχειρηματικής τεχνογνωσίας προς τις χώρες καταγωγής.

Συγκεκριμένα, σε αντίθεση προς τους ξένους επενδυτές, που επιδιώκουν τον περιορισμό των «διαρροών γνώσης» προς την χώρα υποδοχής των επενδύσεών τους, και

συχνά είναι απρόθυμοι να μοιραστούν την τεχνολογία ή την θεσμική τους τεχνογνωσία, οι ομογενείς επιχειρηματίες είναι (συνειδητά) λιγότερο επιφυλακτικοί σε ό,τι αφορά ζητήματα «διαρροής γνώσης», ενώ δεν διστάζουν να «εμπιστευθούν» και να συνεργαστούν με τοπικούς επιχειρηματίες (διανομείς, προμηθευτές κοκ) (Dutia, 2012: 68-69). Τούτο διότι συνήθως οι ομογενείς επενδυτές δεν επιλέγουν να δραστηριοποιηθούν επιχειρηματικά στην Πατρίδα τους με αποκλειστικό κίνητρο την προοπτική του κέρδους, αλλά διακατέχονται παράλληλα από αισθήματα αλτρουισμού και την γενικότερη καλή θέληση να ενισχύσουν την χώρα τους και να συνδράμουν στην πρόοδο και ανάπτυξη της (Ardovino & Debass, 2009: 8).

Η ως άνω, λοιπόν, «μετάγχιση» καινοτομίας από την Διασπορά προς την Πατρίδα μπορεί να συντελείται με τρόπο «κάθετο», δια της μετάδοσης της εμπειρίας και τεχνογνωσίας των ομογενών μέσα από την λειτουργία δικτύων,⁴ αλλά και «οριζόντιο», με τους ομογενείς που επιστρέφουν για να δραστηριοποιηθούν επιχειρηματικά στην Πατρίδα να μεταδίδουν στους υπαλλήλους των επιχειρήσεών τους τις γνώσεις και δεξιότητες που αποκόμισαν στο εξωτερικό (Ardovino & Debass, 2009: 8). Βέβαια, η «διαρροή γνώσης» δεν απαιτεί οπωσδήποτε την φυσική παρουσία των εμπλεκόμενων: εγχειρήματα brain circulation⁵ διεξάγονται πλέον όλο και συχνότερα μέσω τεχνολογιών πληροφορικής και τηλεδιάσκεψης (Brinkerhoff, 2009: 77).⁶

Πέραν των ανωτέρω, η Διασπορά μιας χώρας δύναται να διαδραματίσει καίριο ρόλο στο πεδίο τόσο της προσέλκυσης, όσο και της υλοποίησης επενδύσεων σε αυτή.

Καταρχήν, οι επιχειρηματίες της Διασποράς μπορούν να συμβάλουν στην προσέλκυση ξένων επενδύσεων, τόσο άμεσα - π.χ. μέσα από την σύσταση «μικτών» επενδυτικών οχημάτων με ξένους επιχειρηματίες, όσο και έμμεσα, με την δημιουργία θετικού κλίματος και ενθαρρυντικών εντυπώσεων για την χώρα προέλευσης, ιδίως στην επιχειρηματική κοινότητα των χωρών υποδοχής τους (Riddle & Nielsen, 2011: 237. Newland & Plaza, 2013: 1).

⁴ Π.χ. πρακτική μετάδοση γνώσης από ομογενείς επιχειρηματίες στις επιχειρήσεις των διανομέων / προμηθευτών τους.

⁵ Με τον όρο brain circulation αποδίδεται η δυνατότητα των χωρών να αξιοποιήσουν τις δεξιότητες, την τεχνογνωσία και άλλες μορφές εμπειρίας που αποκτήθηκαν από τους μετανάστες και τα μέλη της Διασποράς τους, είτε έχουν επιστρέψει στην χώρα καταγωγής τους είτε όχι (Migration and Home Affairs - European Commission, 2020).

⁶ Να σημειωθεί ότι τέτοιου είδους εγχειρήματα παρουσιάζουν ακόμη μεγαλύτερο ενδιαφέρον και πρακτική σημασία σήμερα, στην εποχή της παγκόσμιας υγειονομικής κρίσης του Covid – 19, που ουσιαστικά επιβάλλει την εξ αποστάσεως απασχόληση, επιχειρηματική δραστηριοποίηση και ακαδημαϊκή δράση.

Επιπλέον, αναφορικά με την υλοποίηση επενδύσεων, έχει παρατηρηθεί ότι οι ομογενείς είναι συχνά πρόθυμοι να επενδύσουν στις αναδυόμενες αγορές των χωρών καταγωγής τους ή να ξεκινήσουν / να συμμετάσχουν ακόμη και σε «υψηλού κινδύνου» επιχειρηματικές δραστηριότητες σε αυτές (Riddle & Nielsen, 2011: 235-236). Άλλωστε, το αίσθημα «πατριωτικού καθήκοντος» που συχνά τους διακατέχει, τους καθιστά πιο «ανθεκτικούς» (σε σχέση πάντα με τους ξένους επενδυτές) σε αντιξοότητες που ενδέχεται να αντιμετωπίσουν στην χώρα προέλευσής τους, όπως περίοδοι πολιτικής αστάθειας ή χρηματοπιστωτικές κρίσεις⁷ (Brinkerhoff, 2009: 78-79. Dutia, 2012: 68-69).

Στην βάση των ανωτέρω, αποδεικνύεται ότι είναι πιθανότερο μια επένδυση να πραγματοποιηθεί ή / και να διατηρηθεί σε αντίξοες συνθήκες όταν έχει υλοποιηθεί από ομογενείς, παρά από ξένους επενδυτές,⁸ ενώ μέσα από την λειτουργία των άμεσων επενδύσεων των ομογενών συντελείται μια - ευεργετική για την εθνική οικονομία της Πατρίδας τους - «ανακύκλωση κεφαλαίων». Τούτο διότι, σε αντίθεση με άλλες ΑΞΕ, όπου η πλειονότητα των κερδών τελικά διοχετεύεται εκτός της χώρας υποδοχής, με προορισμό τις χώρες καταγωγής των ξένων επενδυτών, σημαντικό ποσοστό των κερδών των επενδύσεων των ομογενών τείνει να επανεπενδύεται σε άλλους παραγωγικούς τομείς της εθνικής οικονομίας, δημιουργώντας με τον τρόπο αυτό έναν «ενάρετο κύκλο» (Riddle & Nielsen, 2011: 235-236).

Περαιτέρω, οι ομογενείς συμβάλλουν στην ανάπτυξη του εξαγωγικού εμπορίου της χώρας καταγωγής τους, και δη με τρόπο διπλό: αφενός ως «μεσάζοντες» στις διακρατικές εμπορικές συναλλαγές,⁹ και αφετέρου ως «σύνδεσμος» των παραγωγών της Πατρίδας τους με τους καταναλωτές άλλων χωρών, καθότι, δημιουργώντας ζήτηση για τα προϊόντα τους, τα εισάγουν και τα διαφημίζουν σε νέες αγορές (Lowell & Gerona,

---

⁷ Σε τούτο, βέβαια, συμβάλλει σημαντικά και η (εγγενώς) καλύτερη αντίληψη και κατανόηση των ομογενών για τις συνθήκες και τα δεδομένα του επιχειρηματικού περιβάλλοντος της χώρας καταγωγής τους: με απλά λόγια, ως πιο ενημερωμένοι και προετοιμασμένοι (πρακτικά και ψυχολογικά) για κάτι τέτοιο, οι ομογενείς «απορροφούν» τελικά ευκολότερα τους «κραδασμούς», όταν αυτοί ανακύπτουν (Dutia, 2012: 68-69).

⁸ Πρόκειται, πράγματι, για μια διαπίστωση με ειδικό ενδιαφέρον για την χώρα μας. Τούτο διότι, παρά τις σημαντικές προσπάθειες των τελευταίων ετών, το ελληνικό επενδυτικό περιβάλλον εξακολουθεί να πάσχει από «αγκυλώσεις» που μπορούν εύκολα να αποθαρρύνουν τους αλλοδαπούς επιχειρηματίες, όπως το πολυδαίδαλο και υποκείμενο σε συχνές τροποποιήσεις ρυθμιστικό πλαίσιο, η αναποτελεσματική και αργή γραφειοκρατία, η «κηχηρή» απουσία συνεργατικών σχηματισμών καινοτομίας κοκ (Πισσαριδής, & συν., 2020: 107-108).

⁹ Μέσα από την διάθεση στους εκατέρωθεν επιχειρηματίες επαφών και δικτύων στους τομείς της διανομής, της προώθησης, των μεταφορών κοκ.

2004: 18. Leblang, 2010: 586-587. Boyle & Kitchin, 2014: 26. Sirkeci & Zeren, 2018: 143-145,149).

Επιπρόσθετα, καθώς ενσωματώνονται στην χώρα υποδοχής τους και αποκτούν επιρροή σε διάφορα πεδία της κοινωνικοοικονομικής της ζωής, οι ομογενείς μπορούν σταδιακά να συντελέσουν στην διαμόρφωση θετικών στάσεων και αντιλήψεων για την χώρα καταγωγής τους και στην ενίσχυση του «nation brand» της.¹⁰ Τούτο, μάλιστα, πολύ περισσότερο διότι, ως μέλη μιας «ομάδας» που διατηρεί δεσμούς τόσο με την χώρα καταγωγής όσο και με την χώρα υποδοχής, οι ομογενείς έχουν την δυνατότητα να συμβάλουν στην υπέρβαση προκαταλήψεων που ενδέχεται να αποτελούν τροχοπέδη στην αξιοποίηση της πλήρους δυναμικής των σχέσεων μεταξύ των αντίστοιχων χωρών (Chand, 2010: 593. Boyle & Kitchin, 2014: 27-28).

Συνακόλουθα, η συμβολή των ομογενών στην αναπτυξιακή πορεία της χώρας καταγωγής τους εντοπίζεται και στην συνεισφορά τους στην ενίσχυση της ήρεμης ισχύος της τελευταίας. Ως γνωστόν, ως ήρεμη ισχύς (soft power) ορίζεται η ικανότητα ενός κράτους να επιτυγχάνει τους σκοπούς του στο διεθνές πεδίο με την πειθώ, αντί να χρησιμοποιεί μέσα καταναγκασμού· πρόκειται, δηλαδή, για την ικανότητα του κράτους να ασκεί επιρροή χάρη στην ελκυστικότητα του πολιτισμού, των ιδανικών και των πολιτικών του (Παπαστάμου, 2018: 166). Στο πλαίσιο αυτό, καθίσταται προφανής ο καίριος ρόλος που μπορούν να διαδραματίσουν οι ομογενείς για την επαύξηση της ήρεμης ισχύος της χώρας καταγωγής τους, μέσα από την προπεριγραφείσα διαμόρφωση θετικών στάσεων και αντιλήψεων γι' αυτή στα διάφορα fora των χωρών υποδοχής (Chand, 2010: 593-594. Dutia, 2012: 71-72).

A.3. Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΟΜΟΓΕΝΩΝ ΑΠΟ ΤΙΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ – ΟΙ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΕΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΜΟΓΕΝΕΙΑ.

Δεδομένου ότι, στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας, θα μας απασχολήσει η προσήκουσα θεσμική αντιμετώπιση της ελληνικής Ομογένειας για την σύνδεσή της με την εθνική μας οικονομία, κρίνεται σκόπιμο, στο σημείο αυτό, να εξετάσουμε το πώς

---

¹⁰ Ως nation brand μιας χώρας έχει επικρατήσει να αποδίδεται «το μοναδικό, πολυδιάστατο μίγμα στοιχείων που την διαφοροποιούν πολιτισμικά και την καθιστούν ελκυστική για όλα τα «κοινά» στα οποία απευθύνεται» (Dinnie, 2015: 5).

αντιμετωπίζουν γενικότερα τους Αποδήμους τους οι κυβερνήσεις των χωρών με Διασπορά.

Καταρχήν, παρατηρείται ότι η αντιμετώπιση που επιφυλάσσεται στους ομογενείς διαφέρει από χώρα σε χώρα, και γνωρίζει ποικίλες εκφάνσεις. Σε ορισμένες περιπτώσεις, κυρίως σε χώρες όπου επικρατούν ανελεύθερα πολιτεύματα, οι ομογενείς αντιμετωπίζονται σχεδόν εχθρικά, καθώς οι φιλελεύθερες και ανανεωτικές τους συνήθειες και ιδέες μπορούν να αποτελέσουν απειλή για την καθεστηκυία τάξη. Σε άλλες χώρες πάλι, όσοι εγκαταλείπουν την χώρα τους «αποκηρύσσονται», θεωρούνται στο εξής «καμένα χαρτιά». Για την πλειοψηφία, όμως, των σύγχρονων κρατών (όπως η Ελλάδα), η Ομογένεια αξιολογείται υψηλά, ως σημαντικός συντελεστής για την κοινωνική, πολιτική και οικονομική τους ανάπτυξη, και ως δύναμη αντίβαρο στην (ενίοτε αθρόα) μετανάστευση νέων επιστημόνων και επαγγελματιών υψηλών προσόντων.

Σε αυτή την λογική, ορισμένα κράτη (όπως η Ινδία, το Μεξικό, το Ισραήλ κ.α.) επιδιώκουν ενεργά την αξιοποίηση των αναπτυξιακών δυνατοτήτων της Διασποράς τους, ενώ άλλα (όπως π.χ. η Κούβα) επιλέγουν να την αγνοούν ή ακόμη και να την «εχθρεύονται» (Brinkerhoff, 2009: 79).

Φυσικά, η στάση που κάθε εθνική κυβέρνηση επιλέγει να τηρήσει - και, συναφώς, οι πολιτικές που επιλέγει να εφαρμόσει - σε σχέση με την Ομογένεια, διαμορφώνεται με βάση παράγοντες όπως η «σύνθεση» της τελευταίας (π.χ. «Διασπορά της Γνώσης» / ομογενείς «boomerang», έναντι ανειδίκευτων μεταναστών), και η έκταση και φύση της ήδη υφιστάμενης συνδρομής των Αποδήμων στην εθνική οικονομία - π.χ. μέσω εμβασμάτων. Συγκεκριμένα, το ενδιαφέρον πολλών κυβερνήσεων (κυρίως αναπτυσσόμενων χωρών) για την Ομογένεια περιορίζεται ακόμη και σήμερα στην διατήρηση / διευκόλυνση της συνεχούς ροής των μεταναστευτικών εμβασμάτων και στις άμεσες καταναλωτικού χαρακτήρα συναλλαγές, τα οποία αντιμετωπίζουν (εύλογα βέβαια) ως «ενέσεις ρευστότητας»¹¹ (Newland & Plaza, 2013: 3).

Ωστόσο, οι λεγόμενες πολιτικές «ενεργοποίησης - αξιοποίησης της Διασποράς», που συνήθως ενθαρρύνουν την σύνδεσή της με παραγωγικές δραστηριότητες της Πατρίδας (όπως το εμπόριο, η βιομηχανία κοκ) κερδίζουν διαρκώς έδαφος σε ολοένα και περισσότερες χώρες.

---

¹¹ Στην λογική αυτή διαμορφώθηκε η στάση των μεταπολεμικών ελληνικών Κυβερνήσεων έναντι της Ομογένειας μέχρι την Μεταπολίτευση, δεδομένης της σημαντικής συμβολής των εμβασμάτων των Ελλήνων μεταναστών για την κάλυψη των ελλειμμάτων του ισοζυγίου πληρωμών (Χασιώτης, Κατσιαρδή-Hering & Αμπατζή, 2006: 135).

Οι πολιτικές αυτές, υλοποιούμενες από τις αρχές της χώρας προέλευσης (ή υπό την αιγίδα αυτών) δυνατόν να αφορούν, ως κατωτέρω αναλυτικά θα εκτεθεί, από την λήψη θεσμικών μέτρων έως διαδικασίες «επικοινωνιακού» χαρακτήρα και μηχανισμούς εισαγωγής τεχνογνωσίας και καινοτομιών.

Α.4. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΣΥΜΒΑΛΛΟΥΝ ΣΤΗΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΟΜΟΓΕΝΩΝ ΣΤΗΝ ΧΩΡΑ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ - ΣΥΝΗΘΕΙΣ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΠΟΥ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΟΥΝ.

Όπως έχει ιστορικά αποδειχθεί, οι ομογενείς δεν συνηθίζουν να περιμένουν την επικράτηση ιδανικών συνθηκών στην Πατρίδα τους, προκειμένου να αναπτύξουν δραστηριότητα σε αυτή – μάλλον το αντίθετο συμβαίνει: με επιμονή και υπομονή, ιδρύουν και λειτουργούν επιχειρήσεις, παρεμβαίνουν βελτιωτικά σε θεσμούς και καθιερώνουν καλές πρακτικές σε διάφορα πεδία της κοινωνικής και οικονομικής ζωής, ακόμη και όταν οι χώρες προέλευσής τους πάσχουν από έλλειψη κατάλληλης υποδομής ή κακή διακυβέρνηση.

Η «τόλμη», ωστόσο, των ομογενών να επενδύουν στην Πατρίδα τους, ακόμη και υπό αντίξοες συνθήκες, και η ανθεκτικότητά τους στα κακώς κείμενα, δεν θα πρέπει να παρερμηνεύεται από τους ιθύνοντες ως αντεπιχείρημα για την αναγκαιότητα λήψης μέτρων για την δημιουργία ενός ασφαλούς, δίκαιου και προβλέψιμου περιβάλλοντος για τις δραστηριότητές τους, αλλά και για την παροχή κινήτρων γι' αυτές (Newland & Plaza, 2013: 3-4). Τούτο διότι, πολύ απλά, οι ομογενείς δεν ενεργούν «εν κενώ», ούτε και η όποια δική τους προσπάθεια αρκεί αφ' εαυτής για να διορθώσει τις διαρθρωτικές αδυναμίες που οδηγούν τα κράτη προέλευσής τους σε αναπτυξιακή υστέρηση.

Άλλωστε, προς την αναγκαιότητα παροχής κινήτρων συντείνει και το γεγονός ότι οι ομογενείς που επιθυμούν να δραστηριοποιηθούν στην χώρα προέλευσής τους έρχονται συχνά αντιμέτωποι και με ιδιαίτερες προκλήσεις. Ειδικότερα, αν πρόκειται για άτομα που έχουν ζήσει για μεγάλο χρονικό διάστημα «έξω» και επισκέπτονται την χώρα προέλευσής τους περιστασιακά, ενδέχεται να αντιμετωπίσουν ασυμμετρίες πληροφόρησης, ενώ σε περιπτώσεις που η γενιά τους μετανάστευσε λόγω κοινωνικών / πολιτικών αντιπαραθέσεων ή εν γένει συγκρούσεων, ενδέχεται να αισθανθούν (στην αρχή τουλάχιστον) ακόμη και ανεπιθύμητοι. Επιπλέον, λόγω της εγγενώς διακρατικής φύσης της δραστηριότητάς τους, οι ομογενείς συχνά «ισορροπούν» μεταξύ διαφορετικών θεσμικών, επιχειρηματικών και πολιτισμικών πλαισίων, κάτι που προϋποθέτει προσόντα

υψηλής προσαρμοστικότητας και αναπτυγμένα «αντανακλαστικά» (Riddle & Brinkerhoff, 2011: 671).

Στην βάση των ανωτέρω, οι εθνικές κυβερνήσεις που θέλουν να προσελκύσουν την επιχειρηματικότητα των ομογενών τους και να ενθαρρύνουν την μεταφορά γνώσης με «όχημα» την Διασπορά, οφείλουν να λαμβάνουν σοβαρά υπόψη τις ιδιαίτερες ανάγκες και προσδοκίες της τελευταίας, και να είναι προετοιμασμένες να της παράσχουν ουσιαστική βοήθεια και υποστήριξη, αντί να εξαντλούν την συνδρομή τους σε μεγαλόστομες υποσχέσεις.

Συγκεκριμένα, οι αποφάσεις των μελών της Διασποράς μιας χώρας σχετικά με το αν θα δραστηριοποιηθούν ή όχι σε αυτή, και σε ποια έκταση, πέρα από τα ατομικά κίνητρα (προοπτική κέρδους, αλτρουισμός, αίσθημα ευθύνης προς την πατρίδα κοκ), έχει παρατηρηθεί ότι επηρεάζονται σημαντικά από την παροχή (ή μη) ευνοϊκών όρων στα εξής 4 πεδία:¹²

- οικονομικό – υποδομής (αξιόπιστοι οικονομικοί θεσμοί, ευνοϊκό φορολογικό πλαίσιο, σχετικά ευχερής πρόσβαση σε δανεισμό, διαθέσιμο κοινωνικό κεφάλαιο και ανθρώπινοι / φυσικοί πόροι),
- πολιτικό (πολιτική σταθερότητα, δυνατότητα πρόσβασης και άσκησης επιρροής στα κέντρα εξουσίας, δυνατότητα πολιτικής εκπροσώπησης, εχέγγυα καλής διακυβέρνησης),
- κοινωνικό (status που τους αποδίδεται βάσει κοινωνικών ρόλων ή κριτηρίων πρόσδοσης κοινωνικής αξίας) - ηθικό (αντίληψη της κοινωνίας – νομιμοποίηση των ενεργειών τους), και
- πληροφόρησης (Newland & Tanaka, 2010: 7-10. Riddle & Brinkerhoff, 2011: 671. Dutia, 2012: 69).

---

¹² Σημειώνεται ότι η θεσμοθέτηση κινήτρων στα πεδία αυτά, σε συμφωνία και με όσα ανωτέρω εκτέθηκαν, επιτυγχάνεται συνήθως σε ικανοποιητικό βαθμό όταν η χώρα προέλευσης των ομογενών (και υποδοχής των επενδύσεων και γενικότερα των επιχειρημάτων τους) είναι δημοκρατική και οικονομικά παραγωγική - όπως εν προκειμένω η χώρα μας (Brinkerhoff, 2009: 78).

ΜΕΡΟΣ Β΄: Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΜΟΓΕΝΕΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΜΕ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.

Β.1. «ΧΑΡΤΟΓΡΑΦΗΣΗ» ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΙΑΣΠΟΡΑΣ.

Η νεότερη και σύγχρονη ελληνική Ιστορία τυγχάνει άρρηκτα συνδεδεμένη με το φαινόμενο της Διασποράς. Πράγματι, είναι σχεδόν αδύνατο να αποκτήσει κανείς πλήρη εικόνα για την ιστορική και αναπτυξιακή πορεία του νεοελληνικού κράτους, καθώς και για την ιδεολογικοκοινωνική συγκρότηση του Ελληνισμού, χωρίς να λάβει υπόψη την συνδρομή και τον ρόλο των Απόδημων Ελλήνων, που συχνά προσέτρεξαν σε βοήθεια της Πατρίδας - προπάντων όταν αυτή βρισκόταν αντιμέτωπη με κρίσιμα εθνικά ζητήματα.

Η ελληνική Διασπορά (μαζί με την εβραϊκή, την αρμενική και την κινεζική), χαρακτηρίζεται ως «ιστορική», καθώς διαθέτει υπερχιλιετή Ιστορία. Στην διάρκεια των αιώνων γνώρισε δραματικούς μετασχηματισμούς: με κύρια εστία της (από τους Αρχαίους, ακόμη, Χρόνους) την Ανατολική Μεσόγειο, εξαπλώθηκε στην ρωσική και τις κεντροευρωπαϊκές αυτοκρατορίες, για να συρρικνωθεί τελικά με την άνοδο των εθνικισμών του 19ου και 20ου αιώνα, σε αναζήτηση ασφάλειας εντός των συνόρων του νεόκοπου Ελληνικού Κράτους.

Την εξέλιξη αυτή ακολούθησε η σταδιακή δημιουργία ενός νέου διασπορικού χώρου για τον Ελληνισμό, ο οποίος προέκυψε από τις εναπομείνουσες παροικίες του παλαιού, σε συνδυασμό με τις αλληπάλληλες μεταναστευτικές κινήσεις «εξόδου» από την ελληνική επικράτεια, συνεπεία οικονομικών, πολιτικών ή άλλων δυσκολιών (Χασιώτης, Κατσιαρδή-Hering & Αμπατζή, 2006: 315-316. Βεντούρα, 2008).

Ειδικότερα, η ελληνική μετανάστευση προς τον «Νέο Κόσμο» άρχισε στα τέλη του 19ου αιώνα, για να ενταθεί κατά τις πρώτες δεκαετίες του 20ου - ενδεικτικά αναφέρεται ότι κατά την περίοδο 1900-1921 μετανάστευσαν προς τις ΗΠΑ 420.000 Έλληνες. Στο υπερπόντιο αυτό «κύμα» ήρθε να προστεθεί τα επόμενα χρόνια η μεταπολεμική μετανάστευση, η οποία μάλιστα σημείωσε αυξητικές τάσεις κατά την δεκαετία του 1960 (κυρίως χάρη στην νέα, ευνοϊκή μεταναστευτική αμερικανική νομοθεσία του 1966), και οδήγησε τελικά στην δημιουργία της πολυάριθμης και «ισχυρής» ελληνοαμερικανικής διασπορικής ομάδας, η οποία μέχρι και σήμερα διαθέτει ειδικό βάρος μεταξύ της παγκόσμιας ελληνικής Ομογένειας (Χασιώτης, Κατσιαρδή-Hering & Αμπατζή, 2006: 316, 322).

Κατά την μεταπολεμική περίοδο, ο Ελληνισμός στράφηκε και σε άλλους μεταναστευτικούς προορισμούς, όπως π.χ. ο Καναδάς και η Αυστραλία, ενώ περίπου μισό εκατομμύριο Έλληνες (περισσότερο από το 50% της συνολικής μετανάστευσης της συγκεκριμένης περιόδου) μετανάστευσαν σε δυτικοευρωπαϊκές χώρες (κατά κύριο λόγο στην Δυτική Γερμανία, το Βέλγιο, την Ιταλία, το Ηνωμένο Βασίλειο και την Ελβετία). Σημειώνεται ότι η μεταπολεμική μετανάστευση των Ελλήνων προς την Δυτική Ευρώπη εντάθηκε σημαντικά μεταξύ 1960-1970, διάστημα κατά το οποίο η ζήτηση εργασίας στην Ελλάδα εξακολουθούσε να είναι εξαιρετικά περιορισμένη, ενώ οι μεγάλες ευρωπαϊκές χώρες, στο απόγειο της μεταπολεμικής τους ανοικοδόμησης, ζητούσαν διαρκώς εργατικά χέρια για να καλύψουν τα δημογραφικά κενά του Β' Παγκοσμίου Πολέμου (Χασιώτης, Κατσιαρδή-Hering & Αμπατζή, 2006: 316, 322).

Η λήξη του Εμφυλίου και η ήττα του Δημοκρατικού Στρατού (1949), μεταξύ άλλων καταστροφικών συνεπειών, δημιούργησε και το φαινόμενο των «πολιτικών προσφύγων», οι οποίοι εγκατέλειψαν την Ελλάδα και κατέφυγαν στην ΕΣΣΔ και τις άλλες κομμουνιστικές χώρες της Ευρώπης, θεωρώντας ότι μετανάστευαν προσωρινά. Ωστόσο, η πεποίθησή τους αυτή δεν επιβεβαιώθηκε: για τους περισσότερους δεν κατέστη δυνατό να επιστρέψουν, παρά μετά την αποκατάσταση της Δημοκρατίας το 1974, ενώ αρκετοί ήταν εκείνοι που δημιούργησαν ισχυρούς δεσμούς με τις νέες Πατρίδες τους, και παρέμειναν εκεί (Χασιώτης, Κατσιαρδή-Hering & Αμπατζή, 2006: 326. Βεντούρα, 2008).

Στα τέλη της δεκαετίας του 2000, και ενώ κατά τις προηγούμενες δεκαετίες είχε προηγηθεί σημαντικό ρεύμα παλιννοστήσεων (Labrianidis & Pratsinakis, 2016: 1-2), η σφοδρή οικονομική κρίση που έπληξε την Ελλάδα οδήγησε στην εφαρμογή ενός σκληρού προγράμματος δημοσιονομικής προσαρμογής. Οι νομοθετικές ρυθμίσεις που θεσπίστηκαν σε εκτέλεση των συμφωνημένων με τα Μνημόνια Συνεννόησης προέβλεπαν, μεταξύ άλλων, την συγχώνευση ή κατάργηση θέσεων στον δημόσιο τομέα, την διευκόλυνση των απολύσεων, την μείωση του γενικού κατώτατου μισθού, την ενίσχυση των ευέλικτων μορφών απασχόλησης, και την αποδιάρθρωση του συστήματος των συλλογικών διαπραγματεύσεων (Ινστιτούτο Εργασίας Γ.Σ.Ε.Ε., 2015: 96-98. Μονάδα Β.1 Γενικής Διεύθυνσης Απασχόλησης, Κοινωνικών Υποθέσεων και Ένταξης Ευρωπαϊκής Επιτροπής, 2015: 10-12).

Όπως ήταν επόμενο, τα ανωτέρω είχαν ως συνέπεια την μείωση της ζήτησης εργασίας στον δημόσιο και ιδιωτικό τομέα, την εκτόξευση της ανεργίας σε ιστορικά υψηλά ποσοστά, και την συρρίκνωση των εισοδημάτων για την πλειοψηφία των

ελληνικών νοικοκυριών. Σημαντικός αριθμός Ελλήνων, στην πλειοψηφία τους άτομα υψηλών προσόντων και κατάρτισης, εγκατέλειψαν την «Ελλάδα της κρίσης» σε αναζήτηση ευκαιριών στο εξωτερικό, δημιουργώντας ένα σύγχρονο κύμα «μετανάστευσης εγκεφάλων» - αλλιώς «brain drain» (Κουγιού, 2016: 7-8).

B.2. ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΙΑΣΠΟΡΑΣ ΜΕ ΤΟ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ.

Σε ό,τι αφορά τους δεσμούς της νεοελληνικής Διασποράς με το εθνικό κέντρο, στην διαμόρφωσή τους συνέβαλε σειρά παραγόντων, όπως ο βαθμός κοινοτικής οργάνωσης και συνοχής του ελληνικού στοιχείου στις χώρες του εξωτερικού, η γεωγραφική απόσταση από την μητρόπολη, αλλά και η ύπαρξη – διαθεσιμότητα τεχνολογικών μέσων επικοινωνίας των ομογενών με τους οικείους τους στην Ελλάδα και ενημέρωσής τους για τα εκεί τεκταινόμενα.

Ωστόσο, δύο ήταν οι βασικοί παράγοντες που καθόρισαν - διαχρονικά - την σχέση Ελλάδας – Ομογένειας: οι δημόσιες πολιτικές των χωρών υποδοχής των ομογενών (η ανάλυση των οποίων εκφεύγει όχι μόνο των σκοπών της παρούσας εργασίας, αλλά και της ελληνικής κρατικής αρμοδιότητας), και οι πολιτικοοικονομικές συνθήκες που επικρατούσαν στην Ελλάδα. Ειδικότερα, τα θέματα εξωτερικής πολιτικής που απασχόλησαν την μεταπολεμική Ελλάδα, ιδίως τα χαρακτηριζόμενα ως «εθνικά» (π.χ. ελληνοτουρκικές σχέσεις, Κυπριακό και «Μακεδονικό» ζήτημα), και οι διάφορες κρίσεις που αυτή κατά καιρούς αντιμετώπισε, συνέτειναν στην διατήρηση στενών σχέσεων μεταξύ Διασποράς και κέντρου, και έφεραν πολλές φορές την παγκόσμια Ομογένεια στο πλευρό των εκάστοτε ελληνικών Κυβερνήσεων, σε ρόλο διεθνή συμπαραστάτη για την υπεράσπιση των «εθνικών δικαίων» (Χασιώτης, Κατσιαρδή-Heiring & Αμπατζή, 2006: 86).

Φτάνοντας στο «σήμερα», η νεοελληνική Διασπορά χαρακτηρίζεται, καταρχήν, από σημαντική αριθμητική ισχύ και μεγάλη γεωγραφική εξάπλωση (με παρουσία, έστω και άνισα κατανεμημένη, και στις πέντε ηπείρους). Πέραν, όμως, και πλέον τούτου, διαθέτει και ποιοτικά χαρακτηριστικά που την διακρίνουν από άλλες, όπως η οικονομική ευρωστία και η κοινωνική καταξίωση που – κατά γενική ομολογία - οι ομογενείς μας έχουν γνωρίσει στις χώρες υποδοχής τους, και η τάση και ικανότητά τους να επηρεάζουν παραγωγικά τόσο τις τελευταίες, όσο και την Ελλάδα, πατρίδα των ίδιων και των προγόνων τους.

Αυτονόητα, η ύπαρξη ενός τέτοιου, πολυάριθμου και υψηλών δυνατοτήτων, ανθρώπινου δυναμικού, το οποίο παράλληλα έχει συνείδηση της εθνικής του καταγωγής, μπορεί - με την «στράτευσή» του στο πεδίο συλλογικών επιδιώξεων, όπως το (πάντα επίκαιρο) εγχείρημα της εθνικής ανάπτυξης - να αποκτήσει πολύ μεγάλη αξία. Τούτο, μάλιστα, πολύ περισσότερο για έναν ολιγάριθμο λαό, σαν τον ελληνικό, που πολλές φορές βρέθηκε αντιμέτωπος με δυσανάλογες για τις δυνατότητές του κρίσεις, όπως η οικονομική κρίση του 2008 - 2018, και η υγειονομική κρίση του covid – 19 κατά το 2020, την έκταση των επιπτώσεων της οποίας δεν είμαστε ακόμη καν σε θέση να εκτιμήσουμε.

B.3. ΒΑΣΙΚΟΙ ΘΕΣΜΟΙ ΜΕ ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΕΣ ΓΙΑ ΘΕΜΑΤΑ ΟΜΟΓΕΝΕΙΑΣ / ΑΠΟΔΗΜΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ.

Ως ήδη εκτέθηκε, η ανά τον κόσμο ελληνική Ομογένεια συνδέεται με την χώρα μας με στενούς δεσμούς. Μάλιστα, οι δεσμοί αυτοί δεν περιορίζονται σε επίπεδο διαπροσωπικό και οικογενειακό, αλλά, βάσει των συναφών επιταγών του άρθρου 108 του Ελληνικού Συντάγματος, υποστηρίζονται και καλλιεργούνται συστηματικά από θεσμοθετημένες δημόσιες υπηρεσίες της χώρας μας (όπως η Γενική Γραμματεία Απόδημου Ελληνισμού), και από οργανώσεις της ίδιας της Ομογένειας, υπό την αιγίδα της Ελληνικής Πολιτείας.

Το 1983, στο πλαίσιο της διαμόρφωσης μιας ενιαίας πολιτικής για την Ομογένεια, η ελληνική Κυβέρνηση προχώρησε στην σύσταση της Γενικής Γραμματείας Απόδημου Ελληνισμού. Ειδικότερα, στην εν λόγω Γραμματεία, που υπήχθη στο ΥΠΕΞ, ανατέθηκε να οργανώσει και να συντονίζει τις προσπάθειες της παγκόσμιας Διασποράς μας για την παροχή υποστήριξης αναφορικά με ζητήματα της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής, αλλά και γενικότερα να ενεργεί προς την επίλυση χρονιζόντων προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι Έλληνες ομογενείς. Μέχρι σήμερα,¹³ η Γενική Γραμματεία Απόδημου Ελληνισμού (εφεξής ΓΓΑΕ) συνιστά αυτόνομη δημόσια υπηρεσία, υπαγόμενη στο ΥΠΕΞ, με επικεφαλής Γενικό Γραμματέα, και ξεχωριστό τακτικό προϋπολογισμό (Χασιώτης, Κατσιαρδή-Hering & Αμπατζή, 2006: 86).

Περαιτέρω, το Συμβούλιο Απόδημου Ελληνισμού (εφεξής ΣΑΕ), που ιδρύθηκε το 1995 ως συμβουλευτικό και εισηγητικό όργανο της Κυβέρνησης για θέματα Ομογένειας, «μετουσιώθηκε» το 1999 σε επίσημο φορέα εκπροσώπησής της στην

¹³ Και μέχρι την ψήφιση του νέου Οργανισμού του ΥΠΕΞ, ως κατωτέρω θα εκτεθεί.

Ελληνική Πολιτεία (Χασιώτης, Κατσιαρδή-Hering & Αμπατζή, 2006: 86-87). Απαρτιζόταν από εκπροσώπους οργανώσεων της Ομογένειας, οι οποίοι προβλεπόταν να συνεδριάζουν στην Θεσσαλονίκη ανά διετία για την εκλογή επταμελούς Προεδρείου, συνιστάμενου από τον πρόεδρο, τον αναπληρωτή του, τέσσερις αντιπροέδρους - συντονιστές γεωγραφικών περιφερειών και έναν αντιπρόεδρο για «θέματα Κύπρου» (Παπασωτηρίου, 2000: 155).

Μάλιστα, για την αποτελεσματικότερη συνεργασία της Ελληνικής Πολιτείας με το Συμβούλιο, συγκροτήθηκε Ειδική Μόνιμη Επιτροπή της Βουλής, με αντικείμενό της, κατ' άρθρο 43Α' του Κανονισμού της Βουλής, την διατήρηση και προαγωγή των σχέσεων και των δεσμών της εθνικής αντιπροσωπείας και του ελληνικού Λαού με τον απανταχού Ελληνισμό, τον συντονισμό των δράσεων της Βουλής των Ελλήνων και του Συμβουλίου Απόδημου Ελληνισμού, την μελέτη των προβλημάτων των Αποδήμων Ελλήνων, την προώθηση της επίλυσής τους, καθώς και την ενίσχυση των σχέσεων με τα ελληνικής καταγωγής μέλη άλλων κοινοβουλίων. Στο πλαίσιο αυτό, το 1996 ιδρύθηκε επίσης η Παγκόσμια Διακοινοβουλευτική Ένωση του Ελληνισμού, αποτελούμενη από ομογενείς που έχουν εκλεγεί βουλευτές στις χώρες υποδοχής τους (Ιστοσελίδα Βουλής των Ελλήνων/Ειδική Μόνιμη Επιτροπή Ελληνισμού της Διασποράς, 2020. Ιστοσελίδα Βουλής των Ελλήνων/Παγκόσμια Διακοινοβουλευτική Ένωση Ελληνισμού, 2020).

Παρά την (αυτονόητα) μεγάλη αξία και τις προοπτικές του θεσμού του Συμβουλίου Απόδημου Ελληνισμού, αυτός παρουσίασε, από τα πρώτα ακόμη χρόνια της λειτουργίας του, εγγενείς αδυναμίες, που ουσιαστικά οδήγησαν στην ατυχή του κατάληξη.

Καταρχήν, η λειτουργία του Συμβουλίου χαρακτηριζόταν από μια σοβαρή εσωτερική «αντίφαση»: ενώ ο χαρακτήρας του (υποτίθεται ότι) ήταν μη κυβερνητικός, το Ελληνικό Κράτος διαδραμάτιζε αποφασιστικό ρόλο στις διαδικασίες συγκρότησής του· η δε λειτουργία και οι δράσεις του διεπόταν από εξόχως συγκεντρωτική αντίληψη και ήταν ιδιαιτέρως προσωποπαγείς. Ενδεικτικό τούτου είναι το γεγονός ότι, μετά την αποχώρηση του Ελληνοαμερικανού επιχειρηματία Andrew Athens από το αξίωμα του Προέδρου του Συμβουλίου – μετά από ενδεκαετή θητεία - σημαντικότερες πρωτοβουλίες και δράσεις του θεσμού εγκαταλείφθηκαν¹⁴ (Frangos, 2019: 10).

¹⁴ Ως τέτοια υψηλών απαιτήσεων και προσδοκιών δράση αναφέρεται η «Πρωτοβουλία Πρωτοβάθμιας Υγείας» του Συμβουλίου Απόδημου Ελληνισμού, που στην συνέχεια μετονομάστηκε σε «Hellenicare». Η εν λόγω δράση είχε ως στόχο την δημιουργία 22 ιατρικών κέντρων για την παροχή δωρεάν ιατρικών υπηρεσιών στους κατοίκους περιοχών με σημαντική ελληνική διασπορική παρουσία, σε 6 πρώην

Περαιτέρω, δυσανάλογο βάρος δόθηκε στην συμμετοχή ομογενειακών οργανώσεων αμφισβητήσιμης αντιπροσωπευτικότητας, ενώ η σημασία της συμμετοχής άλλων - όπως της ΑΧΕΠΑ, της σημαντικότερης οργάνωσης της Ελληνοαμερικανικής Ομογένειας μετά την Ελληνορθόδοξη Εκκλησία - υποβαθμίστηκε (Χασιώτης, Κατσιαρδή - Hering & Αμπατζή, 2006: 87. Frangos, 2019: 8,10).

Εξάλλου, ήδη από την πρώτη Γενική Συνέλευση του 1995, οι νεότερες γενιές των Ελλήνων της Διασποράς υποεκπροσωπούσαν δραματικά: παρότι μέχρι τότε η Ελληνοαμερικανική κοινότητα είχε ήδη «φτάσει» στην τρίτη και τέταρτη γενιά της, η συντριπτική πλειοψηφία των εκπροσώπων της στο Συμβούλιο αποτελούνταν από πρώτης γενιάς ελληνόφωνους μετανάστες, που είχαν εγκαταλείψει την Ελλάδα τις δεκαετίες '50 - '70 (ποσοστό 87%) ! Μάλιστα, παρά τις επανειλημμένες υποσχέσεις των αρμοδίων ότι η πλημμύρα αυτή θα διορθωνόταν στις επόμενες εκλογαπολογιστικές Συνελεύσεις, η κατάσταση παρέμεινε λίγο - πολύ ίδια (Frangos, 2019: 9-10).

Τελικά, ο θεσμός του Συμβουλίου λειτούργησε έως το 2012-2013, με την τελευταία Γενική Συνέλευση να έχει πραγματοποιηθεί τον Δεκέμβριο του 2006 (!). Στην ανωτέρω Συνέλευση εξελέγη ενδεκαμελές Εκτελεστικό Προεδρείο για θητεία τριετή, η οποία το 2009 και 2010 παρατάθηκε με αποφάσεις του Αναπληρωτή Υπουργού Εξωτερικών, που ανέβαλλαν την διεξαγωγή Γενικής Συνέλευσης, με παράλληλη αναφορά στην σφοδρή κρίση που έπληττε την χώρα την συγκεκριμένη περίοδο. Η χρηματοδότηση του θεσμού, που ήδη «φυτοζώουσε», εγγράφηκε στους προϋπολογισμούς της ελληνικής Κυβέρνησης για τελευταία φορά τον Δεκέμβριο του 2012 - έκτοτε το Συμβούλιο, χωρίς πόρους και αντιμέτωπο με την δυσπιστία και δυσaréσκεια της Ομογένειας, περιέπεσε σε αδράνεια (Frangos, 2019: 3,11).

Ήδη σήμερα, με το Σχέδιο Νόμου για τον νέο Οργανισμό του ΥΠΕΞ, προτείνεται η επαναλειτουργία του θεσμού - πάλι, όμως, με σοβαρές ενστάσεις και δισταγμούς από πλευράς Ομογένειας, που φοβάται ενδεχόμενη επανάληψη μιας «αποτυχημένης συνταγής» (Ιστοχώρος Διαβουλεύσεων ΥΠΕΞ/ΜΕΡΟΣ Ε' - ΤΕΛΙΚΕΣ ΚΑΙ ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ, 2020).

δημοκρατίες της Σοβιετικής Ένωσης. Μέχρι το 2008, υπό την δραστήρια καθοδήγηση του Προέδρου του Συμβουλίου, Andrew Athens, είχαν ιδρυθεί και λειτουργούσαν 6 ιατρικά κέντρα (3 στην Γεωργία, 1 στην Αρμενία, 1 στην Ουκρανία και 1 στην Αλβανία, με την υποστήριξη του Αρχιεπισκόπου Αναστάσιου). Ωστόσο, μετά την αποχώρηση του Athens από το Προεδρείο του Συμβουλίου, η ανωτέρω δράση σταδιακά ατόνησε, ενώ τα προαναφερθέντα ιατρικά κέντρα, παρόλο που ενδέχεται να συνεχίζουν να λειτουργούν, δεν σχετίζονται πλέον με το Συμβούλιο ή το «Hellenicare» (Frangos, 2019: 7-8).

ΜΕΡΟΣ Γ': ΚΑΛΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΣΥΝΔΕΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΣΠΟΡΑΣ ΜΕ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ.

Στην βάση όσων ανωτέρω εκτέθηκαν, συμπεραίνουμε ότι η έκταση και ο ουσιαστικός (ή μη) χαρακτήρας της συνδρομής της Ομογένειας στην αναπτυξιακή πορεία της χώρας προέλευσής της συναρτάται τόσο με παράγοντες που αφορούν την ίδια, όπως η ιστορία, η γεωγραφική κατανομή και η ιδιαίτερη δυναμική της, όσο και με παράγοντες που αφορούν την χώρα προέλευσης, όπως οι προτεραιότητες πολιτικής για τους επιμέρους τομείς δραστηριοποίησης των ομογενών και η κατάστροψη και υλοποίηση συνεκτικής και αποτελεσματικής συναφούς στρατηγικής.

Φυσικά, όπως ήδη επισημάνθηκε, η ιδιαίτερη σχέση που κάθε χώρα διατηρεί με την ανά τον κόσμο Διασπορά της, και δη σε όρους συνεισφοράς της τελευταίας στην αναπτυξιακή προσπάθεια της πρώτης, συνιστά περίπτωση μοναδική. Ωστόσο, η εξέταση της διεθνούς πρακτικής οδηγεί στην παρατήρηση ότι τα περισσότερα εγχειρήματα ομογενών που θεωρήθηκαν επιτυχή, σε σημείο να συνιστούν παραδείγματα προς μίμηση, προέκυψαν από μια «συνεργατική ευθυγράμμιση» των αναπτυξιακών στρατηγικών των χωρών καταγωγής με τις φιλοδοξίες και τις δυνατότητες της Διασποράς – πάντα βέβαια με σεβασμό στις προτεραιότητες των χωρών υποδοχής της.

Στην λογική αυτή, καθίσταται προφανές ότι μια δέσμη μέτρων εξωτερικής πολιτικής για την αξιοποίηση της Διασποράς ως αναπτυξιακού παράγοντα θα πρέπει, προκειμένου να έχει πιθανότητες να αποδώσει, να οικοδομείται πάνω σε μια σειρά από κρίσιμες παραμέτρους. Ειδικότερα, η ουσιαστική κατανόηση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της Διασποράς, η καλλιέργεια σχέσεων εμπιστοσύνης με τα μέλη και τις οργανώσεις της, και η διατήρηση εξελιγμένων μέσων επικοινωνίας μαζί της, είναι μερικές μόνο από αυτές.

Σύμφωνα με την Brinkerhoff (2009: 82) οι εθνικές κυβερνήσεις μπορούν (και οφείλουν) να επιδιώξουν την οικοδόμηση ενός ευνοϊκού περιβάλλοντος για την σύνδεση των παραγωγικών δυνάμεων της Διασποράς τους με την εθνική τους οικονομία, «αρθρώνοντας» τις πολιτικές εξωστρέφειάς τους γύρω από 5 βασικούς άξονες δράσεων:

- 1) δράσεις βελτίωσης – εκσυγχρονισμού του θεσμικού πλαισίου της χώρας προέλευσης για ζητήματα που αφορούν την Ομογένεια (*mandating actions*),
- 2) δράσεις διευκόλυνσης της δραστηριοποίησης της Ομογένειας στην κοινωνική και οικονομική ζωή της χώρας προέλευσης (*facilitating actions*),

- 3) δράσεις παροχής πόρων - υλικοτεχνικής υποδομής για την προώθηση της δραστηριοποίησης της Ομογένειας στην χώρα προέλευσης (*resourcing actions*),
- 4) δράσεις συνεργασίας με την Ομογένεια (*partnering actions*), και
- 5) δράσεις αναγνώρισης – «επιβράβευσης» της προσφοράς της Ομογένειας στο εγχείρημα της ανάπτυξης της χώρας προέλευσης (*endorsing actions*).

Στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας, με σημείο αναφοράς τους ανωτέρω 5 άξονες: α) θα εξετάσουμε καλές πρακτικές για την σύνδεση της Διασποράς των κρατών με τους τομείς του εμπορίου, της προσέλκυσης επενδύσεων και της μεταφοράς γνώσης, και β) θα επιδιώξουμε, με αφετηρία αυτές, να δομήσουμε ένα συνεκτικό πλαίσιο εξωτερικής πολιτικής της χώρας μας για την αξιοποίηση της ελληνικής Ομογένειας προς την ενίσχυση της ελληνικής οικονομίας.

Γ.1. 1^{ος} ΑΞΟΝΑΣ: ΚΑΛΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗ ΤΟΥ ΘΕΣΜΙΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ ΓΙΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΓΕΝΕΙΑΣ (MANDATING ACTIONS).

Ως ήδη εκτέθηκε, ο 1^{ος} προτεινόμενος άξονας δράσεων μιας συνεκτικής εξωτερικής πολιτικής για την σύνδεση της Διασποράς με την οικονομία της χώρας προέλευσης αφορά το ρυθμιστικό πλαίσιο της τελευταίας για ζητήματα Ομογένειας.

Όπως εύκολα γίνεται αντιληπτό, αυτό μπορεί να περιλαμβάνει σημαντικό εύρος θεμάτων με ειδικό βάρος για την Ομογένεια: από ζητήματα χορήγησης / διατήρησης / απώλειας της υπηκοότητας του κράτους προέλευσης - συναφών δικαιωμάτων και υποχρεώσεων (διπλή υπηκοότητα, δικαίωμα ψήφου, δυνατότητα πολιτικής εκπροσώπησης, υποχρέωση φορολόγησης, στράτευσης κοκ), μέχρι ειδικές παραμέτρους για την δραστηριοποίηση των ομογενών σε διάφορα πεδία της κοινωνικής και οικονομικής ζωής (π.χ. ειδικές διατάξεις για την ρύθμιση της δράσης των ενώσεων ομογενών στην χώρα καταγωγής).

Συνεπώς, μέγιστης σημασίας, στο πλαίσιο των δράσεων του 1^{ου} άξονα, είναι η ανά τακτά χρονικά διαστήματα αναθεώρηση – επικαιροποίηση του κανονιστικού πλαισίου για ζητήματα Ομογένειας, ώστε αυτό να παραμένει σύγχρονο και πρακτικό, και να διασφαλίζει, όσο το δυνατόν καλύτερα, μέσω των ρυθμίσεών του, μια «ζωντανή» και ουσιαστική σχέση μεταξύ Πατρίδας και Ομογένειας, χωρίς αποκλεισμούς.

Στο πνεύμα αυτό αναφέρουμε τις καλές πρακτικές χωρών όπως η Ιαπωνία, η Σουηδία, η Ισπανία, και (πλέον) η χώρα μας, που έχουν προβλέψει νομοθετικά την

δυνατότητα ψήφου της Διασποράς τους από τις ανά τον κόσμο Πρεσβείες και τα Προξενεία τους, και άλλων, όπως η Γαλλία, η Πορτογαλία και η Κολομβία, που έχουν θεσπίσει ποσόστωση συμμετοχής μελών της Διασποράς τους στα ανώτερα Νομοθετικά τους Σώματα (Riddle & Nielsen, 2011: 242).

Γ.2. 2^{ος} ΑΞΟΝΑΣ: ΚΑΛΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΙΕΥΚΟΛΥΝΣΗ ΤΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΗΣ ΟΜΟΓΕΝΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΖΩΗ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ (FACILITATING ACTIONS).

Στο πλαίσιο του 2^{ου} άξονα δράσης, οι κυβερνήσεις εφαρμόζουν πολιτικές για την διευκόλυνση συμμετοχής της Ομογένειας στην οικονομική και κοινωνική ζωή των χωρών προέλευσης.

Ενδεικτικά, τέτοιες πολιτικές μπορεί να αφορούν την διοργάνωση διπλωματικών επισκέψεων και συνεδρίων της Διασποράς,¹⁵ την υλοποίηση δράσεων μεσολάβησης δημόσιων φορέων για την διασύνδεση οργανώσεων της Διασποράς μεταξύ τους ή / και με άλλους δημόσιους ή ιδιωτικούς φορείς, αλλά και την ίδρυση και λειτουργία δημόσιων υπηρεσιών για θέματα Διασποράς. Μάλιστα, ειδικά για τους αρμόδιους για την Διασπορά δημόσιους φορείς - για την Ελλάδα το ΥΠΕΞ, μέσα από την δράση της ΓΓΑΕ, αλλά και των ανά τον κόσμο Πρεσβειών και Γραφείων ΟΕΥ - σημειώνεται ότι μπορούν να αναδειχθούν σε κρίσιμους διαύλους επικοινωνίας και μεταφοράς κεφαλαίων και γνώσης, μεσολαβώντας για την δικτύωση επιχειρηματιών της Διασποράς και της χώρας προέλευσης, και βοηθώντας αμφοτέρους στον εντοπισμό ευκαιριών που μπορεί να τους ενδιαφέρουν (Newland & Plaza, 2013: 9. Boyle & Kitchin, 2014: 21-23).

Περαιτέρω, στις δράσεις του 2ου άξονα εξωτερικής πολιτικής για την αναπτυξιακή αξιοποίηση της Διασποράς εμπίπτει και η μέριμνα των αρμόδιων αρχών για την παροχή, στους ενδιαφερόμενους ομογενείς, έγκυρης και έγκαιρης πληροφόρησης για τις πολιτικές, τα διαθέσιμα προγράμματα και τις επιχειρηματικές ευκαιρίες που «τρέχουν» στην χώρα προέλευσής τους, σε κατανοητή γλώσσα και εύκολα προσβάσιμη μορφή.

---

¹⁵ Ως παράδειγμα αναφέρουμε την 1^η παγκόσμια συνάντηση της Ινδικής Διασποράς τον Ιανουάριο του 2003, την οποία οργάνωσε η Κυβέρνηση της χώρας, και προσέλκυσε πάνω από 2.000 Ινδούς, μεταξύ των οποίων επιφανείς επιχειρηματίες, βραβευμένους επιστήμονες κ.α. (Chand, 2010: 590).

Ως περίπτωση καλής πρακτικής αξίζει εδώ να αναφέρουμε την επίσημη ιστοσελίδα του Υπουργείου Υπερπόντιας Μετανάστευσης της Ινδίας, μέσω της οποίας παρέχεται διαρκής και έγκυρη ενημέρωση προς τα μέλη της Ινδικής Διασποράς. Συγκεκριμένα, η ιστοσελίδα δίνει στους ενδιαφερόμενους την δυνατότητα να αναγνώσουν online ή να «κατεβάσουν» ακόμη και λεπτομερές «Εγχειρίδιο για την Υπερπόντια Διασπορά της Ινδίας», με χρήσιμες πληροφορίες και πρακτική καθοδήγηση σχετικά με τις επενδύσεις και τις επιχειρηματικές δραστηριότητες στην χώρα (Ministry of Overseas Indian Affairs, 2007).

Γ.3. 3^{ος} ΑΞΟΝΑΣ: ΚΑΛΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΠΑΡΟΧΗΣ ΠΟΡΩΝ – ΥΠΟΔΟΜΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΗΣ ΟΜΟΓΕΝΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΧΩΡΑ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ (RESOURCING ACTIONS).

Οι δράσεις του 3^{ου} άξονα για την προώθηση της δραστηριότητας των ομογενών στην χώρα προέλευσης περιλαμβάνουν πολιτικές δημόσιας χρηματοδότησης (π.χ. επιχορηγήσεις για επιχειρηματικά σχήματα με συμμετοχή κεφαλαίων της Διασποράς, παροχή ερευνητικών υποτροφιών σε ομογενείς επιστήμονες κοκ), καθώς και (σωρευτικά ή διαζευκτικά) μέτρα παροχής οικονομικών κινήτρων.

Δεδομένου, πάντως, ότι οι περισσότερες χώρες δεν είναι διατεθειμένες / δεν έχουν την δυνατότητα να χρηματοδοτήσουν άμεσα τα διάφορα εγχειρήματα της Διασποράς τους, εΐθισται αντ' αυτού να εφαρμόζουν πολιτικές εξωστρέφειας - όπως η θέσπιση φορολογικών και δασμολογικών εξαιρέσεων και «ειδικών καθεστώτων» για τους ομογενείς επιχειρηματίες - και να συνάπτουν διεθνείς συμφωνίες για την διευκόλυνση της διεξαγωγής διασυνοριακών συναλλαγών, την εγκατάσταση ποιοτικών μεταφορικών συνδέσεων με τις χώρες υποδοχής των ομογενών κ.α. (Newland & Plaza, 2013: 9).

Τέλος, με στόχο την μεταφορά γνώσης από επιστήμονες, ακαδημαϊκούς κοκ της Διασποράς τους, τα κράτη προβλέπουν για την παροχή υποτροφιών / επιχορηγήσεων έρευνας και ενισχύουν τις υποδομές των Δικτύων Γνώσης τους.

Μάλιστα, ειδικά τα κράτη – μέλη της ΕΕ έχουν την δυνατότητα να ελκύσουν το ενδιαφέρον των ομογενών επιστημόνων τους και μέσω των ευκαιριών χρηματοδότησης που συνεπάγεται η συμμετοχή ακαδημαϊκών και ερευνητικών τους ιδρυμάτων σε επιδοτούμενα ευρωπαϊκά προγράμματα. Επί παραδείγματι, τα προγράμματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Έρευνας που χρηματοδοτούνται από το Πρόγραμμα - Πλαίσιο για την Έρευνα και την Καινοτομία «Horizon 2020» («Horizon Europe» από το 2021)

επιδοτούν ερευνητές οποιασδήποτε ιθαγένειας - που μπορούν να διαμένουν σε οποιαδήποτε χώρα του κόσμου κατά την υποβολή του αιτήματος και κατά την διάρκεια της εκπόνησης του ερευνητικού / ακαδημαϊκού κλπ. έργου τους - αρκεί το ίδρυμα «υποδοχής» τους να είναι εγκατεστημένο σε κράτος – μέλος της ΕΕ (π.χ. Ελληνικό Πανεπιστήμιο) ή σε χώρα που έχει συνάψει Συμφωνία Διασύνδεσης (European Research Council, 2019: 8-9. European Commission/Horizon Europe, 2020).

Γ.4. 4^{ος} ΑΞΟΝΑΣ: ΚΑΛΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΑΡΧΩΝ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ ΜΕ ΤΗΝ ΟΜΟΓΕΝΕΙΑ (PARTNERING ACTIONS).

Στο πλαίσιο του 4^{ου} άξονα δράσης, οι κυβερνήσεις των χωρών προέλευσης καλούνται να οικοδομήσουν συνεργασίες, συνδέσμους και δίκτυα (επιχειρηματικά, μεταφοράς γνώσης κοκ) με μέλη ή οργανώσεις της Διασποράς.

Καταρχήν, τούτο μπορεί να επιτευχθεί δια της συμμετοχής Κυβέρνησης και Ομογένειας σε ad hoc ή θεσμοθετημένους μηχανισμούς διαβούλευσης για ζητήματα εθνικού ή διεθνούς ενδιαφέροντος, καθώς και σε Επιτροπές και όργανα με μικτή σύνθεση ή με συμμετοχή εκπροσώπων της Διασποράς με την ιδιότητα του εισηγητή / παρατηρητή. Παράδειγμα τέτοιου μηχανισμού συνιστούν οι διαδικασίες διαβούλευσης Κυβέρνησης και Ομογένειας για την κατάρτιση εγγράφων «Προτάσεων Πολιτικής» («Policy Papers»), όπου, μεταξύ άλλων, μπορεί να καταγράφεται η συνεισφορά που η Διασπορά δύναται (και επιθυμεί) να έχει στο πλαίσιο της αναπτυξιακής προσπάθειας της χώρας καταγωγής.¹⁶

Περαιτέρω, στο πεδίο του 4^{ου} άξονα δράσης εντάσσονται και πρωτοβουλίες δημιουργίας Δικτύων Γνώσης¹⁷ και εγχειρήματα brain circulation με συμμετοχή των εθνικών αρχών της χώρας προέλευσης.

Τέτοια εγχειρήματα έχουν επιδιώξει - σε διάφορα επίπεδα - διάφορες χώρες, όπως η Χιλή (ChileGlobal), η Αυστραλία (Advance), η Ινδία (The Indus Entrepreneurs), η Αρμενία (ArmenTech) κ.α. (Boyle & Kitchin, 2014: 26).

¹⁶ Η συγκεκριμένη καλή πρακτική αντλείται από το προηγούμενο της κατάρτισης «Προτάσεων Πολιτικής» με σχετικό περιεχόμενο από τις αρχές και την Διασπορά της Δομινικανής Δημοκρατίας (Brinkerhoff, 2009: 87).

¹⁷ Πρόκειται για δομές διασύνδεσης ατόμων υψηλών προσόντων, κατάρτισης και εξειδίκευσης· στην περίπτωση των Δικτύων Γνώσης της Διασποράς, η διασύνδεση γίνεται μεταξύ των Αποδήμων και με την Πατρίδα τους (Meyer & Wattiaux, 2006).

Ως ένα από τα πλέον επιτυχημένα, αναφέρουμε το ψηφιακό Δίκτυο Γνώσης «GlobalScot», το οποίο δημιουργήθηκε το 2001, με πρωτοβουλία της Κυβέρνησης της Σκωτίας.¹⁸ Το ανωτέρω Δίκτυο, μέσω μιας θεματικά οργανωμένης πλατφόρμας, παρέχει έκτοτε την δυνατότητα σε νεοφυείς επιχειρήσεις στην Σκωτία να διασυνδεθούν με καταξιωμένους Σκωτσέζους επιχειρηματίες και επαγγελματίες της Διασποράς, οι οποίοι λειτουργούν συμβουλευτικά προς αυτές, παρέχοντας την πολύτιμη εμπειρογνωμοσύνη και τεχνογνωσία τους (GlobalScot,2020).

Το ίδιο έτος που δημιουργήθηκε το «GlobalScot» (2001), η βρετανική κυβέρνηση δημιούργησε το «Δίκτυο Επιστήμης και Καινοτομίας» (UK SIN / Science Innovation Network), για την σύνδεση της επιστήμης με την στοχοθεσία της βρετανικής εξωτερικής πολιτικής. Με πόρους του Υπουργείου Εξωτερικών και του Υπουργείου Επιχειρήσεων, Καινοτομίας και Επαγγελματικών Προσόντων, το Δίκτυο επεκτάθηκε σε 28 χώρες, και παρά το γεγονός ότι το ίδιο δεν διαθέτει κεφάλαια για την χρηματοδότηση έρευνας, συμβάλλει - μέσω των Ομάδων / Teams που διατηρεί σε κάθε χώρα ενδιαφέροντος - στην δημιουργία επαφών με την εκεί επιστημονική και ερευνητική κοινότητα, και διευκολύνει την ερευνητική συνεργασία σε πεδία με ευνοϊκές επενδυτικές προοπτικές (Κουγιού, 2016: 10).

Τόσο το «GlobalScot», όσο και το βρετανικό «Δίκτυο Επιστήμης και Καινοτομίας», αναφέρονται εδώ ως περιπτώσιολογία μιας καλής πρακτικής με δυνατότητες εφαρμογής από την Ελληνική Κυβέρνηση.

Ειδικότερα, όπως εν συνεχεία αναλυτικά θα εκτεθεί, προτείνεται, στο πρότυπο των ανωτέρω εγχειρημάτων, η δημιουργία μιας δομής - σημείου αναφοράς ενός ευρύτερου δικτύου Ελλήνων επιστημόνων και ερευνητών του εξωτερικού, που θα συνδέεται και θα αλληλεπιδρά με το ελληνικό οικοσύστημα έρευνας και καινοτομίας, προς την μετάδοση τεχνογνωσίας και επιχειρηματικής εμπειρογνωμοσύνης, και την μεταστροφή του brain drain, σε brain circulation.

Γ.5. 5^{ος} ΑΞΟΝΑΣ: ΚΑΛΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΦΟΡΑΣ ΤΗΣ ΟΜΟΓΕΝΕΙΑΣ ΣΤΟ ΕΓΧΕΙΡΗΜΑ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ (ENDORISING ACTIONS).

¹⁸ <https://www.globalscot.com/home>

Στον 5^ο άξονα εντάσσονται δράσεις για την δημοσιοποίηση και αναγνώριση της προσφοράς διακεκριμένων μελών ή / και οργανώσεων της Διασποράς στην κοινωνική και οικονομική ζωή της χώρας προέλευσης, όπως ενδεικτικά η διοργάνωση τελετών βράβευσης επιφανών επιστημόνων, οργανώσεων με ακαδημαϊκή δράση στην Πατρίδα κ.α. (Brinkerhoff, 2009: 87).

Μέσα από τέτοιου είδους δράσεις, οι εθνικές κυβερνήσεις καλούνται ουσιαστικά να επικυρώσουν την αξία της Ομογένειας για την Πατρίδα «στην πράξη», να προβάλλουν τους ομογενείς ως εισηγητές ανάπτυξης και να ενισχύσουν το κοινωνικό και ηθικό τους status μεταξύ των γηγενών (Riddle & Nielsen, 2011: 242).

ΜΕΡΟΣ Δ΄: ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ – ΚΑΛΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΣΥΝΔΕΣΗ ΤΟΥ ΑΠΟΔΗΜΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ ΜΕ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ.

Η λειτουργία του ΥΠΕΞ ρυθμίζεται από τις διατάξεις του Ν. 3566/2007 (*«Κύρωση ως Κώδικα του Οργανισμού του Υπουργείου Εξωτερικών»*), ως αυτός έχει τροποποιηθεί και ισχύει, και σειράς κανονιστικών πράξεων, όπως τα ΠΔ 230/1998 και 134/2011.¹⁹

Αποστολή του Υπουργείου, κατ' άρθρο 1 παρ. 1 του Οργανισμού του, είναι «η άσκηση της εξωτερικής πολιτικής της χώρας, η οποία περιλαμβάνει τα θέματα που αφορούν στις διεθνείς σχέσεις, την διεθνή συνεργασία και την διεθνή πολιτική της χώρας, την διεθνή εκπροσώπηση της χώρας, την προάσπιση των ελληνικών συμφερόντων στο εξωτερικό, καθώς και την ενίσχυση της διεθνούς νομιμότητας» - κατ' άρθρο 5 δε του ίδιου νομοθετήματος, στην αρμοδιότητά του ΥΠΕΞ υπάγονται, ως ήδη εκτέθηκε, τα θέματα που αναφέρονται στην Ομογένεια και τον Απόδημο Ελληνισμό.

Περαιτέρω, τα στελέχη του κλάδου Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων (εφεξής ΟΕΥ), ιδίως όταν υπηρετούν στα κατά τόπους Γραφεία ΟΕΥ των Πρεσβειών και των Γενικών Προξενείων της χώρας μας, επιφορτίζονται - στο πλαίσιο της άσκησης της Ελληνικής Οικονομικής Διπλωματίας - με τον προγραμματισμό και την υλοποίηση δράσεων Εξωστρέφειας, με σημαντικότερες (για το θέμα που εξετάζει η παρούσα εργασία):

---

¹⁹ Μέχρις ότου ολοκληρωθούν οι διαδικασίες θέσπισης νέου Οργανισμού του.

- την παροχή κάθε δυνατής διευκόλυνσης για την προσέλκυση αλλοδαπών επενδύσεων στην Ελλάδα, και την εισήγηση των αναγκαίων προς τούτο μέτρων,
- την μέριμνα για την ανάπτυξη των εμπορικών συναλλαγών με στόχο την συνεχή και προοδευτική αύξηση των εξαγωγών ελληνικών προϊόντων,
- την διεκπεραίωση των απαιτούμενων προπαρασκευαστικών εργασιών για την σύναψη συμφωνιών οικονομικής συνεργασίας με συμβαλλόμενο μέρος την χώρα μας, την υποβολή σχετικών προτάσεων και την συμμετοχή στις εμπορικές διαπραγματεύσεις,
- την διοργάνωση συνεδρίων, συμποσίων, ημερίδων κλπ. με σκοπό την προβολή των δυνατοτήτων και προοπτικών της ελληνικής οικονομίας, την ανάπτυξη σύγχρονων μορφών επενδύσεων, μεταφοράς τεχνολογίας και επιχειρηματικής συνεργασίας και την ανάπτυξη επιχειρηματικών σχέσεων και δικτύων,
- την διοργάνωση εμπορικών και επιχειρηματικών αποστολών από και προς τις χώρες όπου υπηρετούν,
- την υποβοήθηση δράσεων και συμβάσεων μεταφοράς τεχνολογίας και τεχνογνωσίας προς όφελος της ελληνικής οικονομίας, και
- την εισήγηση για την οργάνωση εκθέσεων ελληνικών προϊόντων, για την εγκατάσταση μόνιμων ή προσωρινών εκθετηρίων στις χώρες της αρμοδιότητάς τους, καθώς και για την προβολή και διαφήμιση των εξαγωγίμων ελληνικών προϊόντων με τα πιο πρόσφορα μέσα (Ιστοσελίδα ΥΠΕΞ/Κλάδος Υπαλλήλων Οικονομικών Και Εμπορικών Υποθέσεων, 2020. Ιστοσελίδα Αγορά/Ο Ρόλος και η Αποστολή, 2020).

Υπόψη των ανωτέρω, με αφετηρία δε τους 5 Άξονες Δράσης και τις καλές πρακτικές που εξετάστηκαν στο Μέρος Γ' της παρούσας, ακολουθούν προτάσεις εξωτερικής πολιτικής για την σύνδεση της ελληνικής Διασποράς με την εθνική μας οικονομία, και συγκεκριμένα με το εμπόριο, την προσέλκυση επενδύσεων και την μεταφορά γνώσης προς την Ελλάδα.

Δ.1. ΔΡΑΣΕΙΣ 1^{ου} ΑΞΟΝΑ: ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗ ΤΟΥ ΘΕΣΜΙΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΓΙΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΑΠΟΔΗΜΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ.

Καταρχήν, ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο εξωτερικής πολιτικής για την σύνδεση της Ομογένειας με την αναπτυξιακή πορεία της χώρας μας θα πρέπει να προβλέπει για την

νομοθετική ρύθμιση σημαντικών πτυχών της σχέσης Κράτους – Απόδημου Ελληνισμού,²⁰ με τρόπο σύγχρονο και προοδευτικό, στην λογική της εμπέδωσης μιας αμφίδρομης και ουσιαστικής σχέσης Κέντρου και Ομογένειας, χωρίς – κατά το δυνατόν – αποκλεισμούς.

Ειδικότερα, θεωρούμε ότι η προσπάθεια που έγινε με τον Ν. 4648/2019 για την διευκόλυνση της άσκησης των εκλογικών δικαιωμάτων των Αποδήμων μας - παρά την όποια κριτική του έχει ασκηθεί – συνιστά οπωσδήποτε ένα βήμα προς την σωστή κατεύθυνση. Τούτο, βέβαια, διότι, ως ανωτέρω αναλύθηκε, η δυνατότητα άμεσης συμμετοχής και εκπροσώπησης των ομογενών στην πολιτική ζωή της Πατρίδας τους, συνιστά σημαντικό κίνητρο, προκειμένου να αναπτύξουν δραστηριότητα σε αυτή.

Περαιτέρω, αναφορικά με την επαναλειτουργία του ΣΑΕ, κρίνεται απαραίτητο να ληφθούν σοβαρά υπόψη οι τοποθετήσεις των ομογενών μας κατά την ηλεκτρονική διαβούλευση (ιδίως για ζητήματα όπως η χρηματοδότηση, η νομική μορφή και η αυτονομία του), ώστε να μην επαναληφθούν τα λάθη του παρελθόντος. Επίσης, με προοπτική το ΣΑΕ να εξελιχθεί σταδιακά σε ουσιαστικό κόμβο αλληλεπίδρασης της Ομογένειας με την Ελλάδα, προτείνεται η θέσπιση διατάξεων για την αποκεντρωμένη λειτουργία και «θεματική» δράση του, με εσωτερική διάρθρωση σε σχηματισμούς ανά τομέα ενδιαφέροντος της Ομογένειας (εμπόριο, επιστήμες, τέχνες κοκ), και για την διασύνδεσή τους με τους κατά περίπτωση αρμόδιους φορείς.

Δ.2. ΔΡΑΣΕΙΣ 2^{ου} ΑΞΟΝΑ: ΔΡΑΣΕΙΣ ΔΙΕΥΚΟΛΥΝΣΗΣ ΤΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΗΣ ΟΜΟΓΕΝΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.

Δ.2.1. ΑΣΚΗΣΗ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΙΕΥΚΟΛΥΝΣΗ ΤΗΣ ΜΕΤΑΦΟΡΑΣ ΠΟΡΩΝ (ΚΕΦΑΛΑΙΟ, ΤΕΧΝΟΓΝΩΣΙΑ) ΤΗΣ ΟΜΟΓΕΝΕΙΑΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.

Ως κατωτέρω αναλυτικά θα εκτεθεί, σημαντικό κομμάτι της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής, στο πεδίο που εξετάζει η παρούσα εργασία, θα πρέπει να αρθρώνεται γύρω από δράσεις marketing, με στόχο την προβολή των πλεονεκτημάτων

---

²⁰ Όπως, στην παρούσα συγκυρία, η άσκηση των εκλογικών δικαιωμάτων των ομογενών και η λειτουργία θεσμών με αρμοδιότητες σε θέματα Διασποράς.

που δύνανται να προσφέρουν στους ομογενείς μας εγχειρήματα με «προορισμό» την Ελλάδα.

Ωστόσο, παράλληλα προς τις δράσεις αυτές, θεωρούμε απαραίτητη την προώθηση της διεθνούς συνεργασίας σε τομείς που επηρεάζουν την διακρατική δραστηριοποίηση της Ελληνικής Διασποράς, όπως η διευκόλυνση μεταφοράς κεφαλαίων, η αποφυγή διπλής φορολόγησης, η διάδοση και χρήση προϊόντων έρευνας κοκ.

Το σημαντικό αυτό έργο, της άσκησης, δηλαδή, διμερούς και πολυμερούς διπλωματίας και της σύναψης συμφωνιών για ζητήματα όπως τα ανωτέρω, καλούνται (παραδοσιακά) να διεκπεραιώσουν τα αρμόδια στελέχη του ΥΠΕΞ (διπλωματικοί υπάλληλοι και υπάλληλοι ΟΕΥ) - σε συνεργασία, βέβαια, με τα στελέχη των κατά περίπτωση συναρμόδιων Υπουργείων, όπου δε αυτό απαιτείται, και με τους ευρωπαϊκούς θεσμούς, πάντοτε με σεβασμό για τους τομείς αποκλειστικής αρμοδιότητας της ΕΕ.

Δ.2.2. ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΦΟΡΕΩΝ ΜΕ ΕΙΔΙΚΗ ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑ ΣΕ ΘΕΜΑΤΑ ΟΜΟΓΕΝΕΙΑΣ.

Σύμφωνα με όσα ήδη αναφέραμε, η ίδρυση του ΣΑΕ συνοδεύεται από μεγάλες προσδοκίες, καθώς αναμενόταν από αυτό να διαδραματίσει τον κρίσιμο ρόλο ενός παγκόσμιου οργανωτικού θεσμού της ελληνικής Διασποράς (Παπασωτηρίου, 2000: 155-156). Ωστόσο, για τους λόγους που αναλύθηκαν, το ΣΑΕ δεν ανταποκρίθηκε στις ανωτέρω προσδοκίες, ενώ δεν έχει να επιδείξει έργο ούτε σε όρους διασύνδεσης Ελλάδας - Ομογένειας σε παραγωγικούς τομείς της οικονομίας.

Από την άλλη, η ΓΓΑΕ, με πολυδιάστατη δράση σε περισσότερα πεδία ενδιαφέροντος της Ομογένειας, όπως στην εκπαίδευση, την ενημέρωση, την υποστήριξη της δράσης ομογενειακών οργανώσεων κλπ., έχει συμβάλει κατά τρόπο ουσιαστικό στην ενίσχυση των δεσμών της χώρας μας με τον Απόδημο Ελληνισμό.²¹

Ήδη σήμερα, με το Σχέδιο Νόμου για τον νέο Οργανισμό του ΥΠΕΞ («Οργάνωση και Λειτουργία Υπουργείου Εξωτερικών»), προβλέπεται η «αναβίωση»²² του ΣΑΕ ως

²¹ Τούτο, άλλωστε, επιβεβαιώνουν με τον καλύτερο τρόπο οι εκκλήσεις επιφανών ομογενειακών οργανώσεων προς την Ελληνική Πολιτεία, στο πλαίσιο της διαβούλευσης του νέου Οργανισμού του ΥΠΕΞ, για την διατήρηση της διοικητικής της αυτονομίας (Ιστοχώρος Διαβουλεύσεων ΥΠΕΞ/ΜΕΡΟΣ Ε' – ΤΕΛΙΚΕΣ ΚΑΙ ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ, 2020).

²² Προτείνουμε τον όρο «αναβίωση», καθώς, όπως επισημάνθηκε ανωτέρω, και πολύ εύστοχα σχολιάστηκε στο πλαίσιο της διαβούλευσης επί του Σχεδίου Νόμου, το ΣΑΕ ουδέποτε καταργήθηκε δια νόμου, ώστε να

συμβουλευτικού οργάνου της Ελληνικής Πολιτείας για θέματα που αφορούν στον Απόδημο και Ομογενειακό Ελληνισμό, ενώ συστήνεται νέα Γενική Γραμματεία Απόδημου Ελληνισμού και Δημόσιας Διπλωματίας, κατά συγχώνευση της Γενικής Γραμματείας Δημόσιας Διπλωματίας, Θρησκευτικών και Προξενικών Υποθέσεων και της ΓΓΑΕ. Σύμφωνα, μάλιστα, με την Αιτιολογική Έκθεση του Σχεδίου Νόμου: *«Από την ενοποίηση αυτή δημιουργείται μια νέα ισχυρή Γενική Γραμματεία, η οποία συντονίζει και υλοποιεί με ενιαίο και αποτελεσματικό τρόπο όλες τις δράσεις και λειτουργίες που εξυπηρετούν τις ανάγκες των Ελλήνων στο εξωτερικό και το εσωτερικό (Προξενικά, Θρησκευτικά, Μορφωτικά και Πολιτιστικά θέματα). Μέσω της νέας αυτής Γενικής Γραμματείας, προάγεται και αναδεικνύεται επικοινωνιακά με αναβαθμισμένο τρόπο η διεθνής εικόνα της χώρας και ταυτόχρονα ενισχύεται ο ρόλος του Απόδημου Ελληνισμού και της Ομογένειας»* (Υπουργείο Εξωτερικών, 2020: 2).

Στην βάση, λοιπόν, των ανωτέρω, και στο πλαίσιο εφαρμογής μιας ολοκληρωμένης εξωτερικής πολιτικής για την «στράτευση» της Ομογένειας στο αφήγημα της Εθνικής Ανάπτυξης, προτείνεται η ενεργή δραστηριοποίηση τόσο του νέου ΣΑΕ, όσο και της νέας Γενικής Γραμματείας - παράλληλα με την ενασχόλησή τους με την παιδεία, τον πολιτισμό και τα εθνικά ζητήματα - και σε χώρους επιχειρηματικού και επενδυτικού ενδιαφέροντος, υπό τον συντονισμό της καθ' ύλην αρμόδιας Β' Γενικής Διεύθυνσης «Διμερών Οικονομικών Σχέσεων, Πολυμερούς Συνεργασίας και Αναπτυξιακής Πολιτικής» του ΥΠΕΞ.²³

Ειδικότερα, η νέα Γενική Γραμματεία δύναται να συμβάλει σημαντικά, μέσα από την περαιτέρω εξέλιξη της «επιτυχημένης συνταγής» της μέχρι σήμερα αυτόνομης ΓΓΑΕ: με την διοργάνωση, δηλαδή, και στήριξη συνεδρίων, συναντήσεων και πολιτιστικών γεγονότων με ομογενειακό ενδιαφέρον στην Ελλάδα και το εξωτερικό, την πραγματοποίηση τακτικών επισκέψεων υπηρεσιακών κλιμακίων στις εστίες της Ομογένειας, την προώθηση της αμφίδρομης ενημέρωσης και επικοινωνίας ανάμεσα στην Ελλάδα και τους Αποδήμους της μέσω των ΜΜΕ και του Διαδικτύου κοκ (Χασιώτης, Κατσιαρδή-Hering & Αμπατζή, 2006: 312).

πρέπει να «ανασυσταθεί», κατά την προτεινόμενη διατύπωση του άρθρου 253. Απλώς δεν έλαβε χώρα στον προβλεπόμενο χρόνο η Γενική Συνέλευση για την εκλογή του Προεδρείου του και διακόπηκε η χρηματοδότησή του, με συνέπεια να αδρανήσει (Ιστοχώρος Διαβουλευσεων ΥΠΕΞ/ΜΕΡΟΣ Ε' – ΤΕΛΙΚΕΣ ΚΑΙ ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ, 2020).

²³ Οι αρμοδιότητες της Β' Γενικής Διεύθυνσης του ΥΠΕΞ ορίζονται στο άρθρο 19 ΠΔ 230/1998, όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 1 ΠΔ 25/2006 και αναριθμήθηκε με το άρθρο 3 ΠΔ 55/2015.

Τέλος, προτείνεται η εκπροσώπηση της Ειδικής Επιτροπής της Βουλής για τον Ελληνισμό της Διασποράς στην Διυπουργική Επιτροπή Εξωστρέφειας, και η στενή της συνεργασία με τις Ελληνικές Πρεσβείες και τα Γραφεία ΟΕΥ, προκειμένου να συμβάλει (κυρίως συμβουλευτικά) στην υλοποίηση των επιμέρους δράσεων εξωτερικής πολιτικής που περιγράφηκαν στην παρούσα εργασία (Ειδική Μόνιμη Επιτροπή Ελληνισμού της Διασποράς, 2018: 30).

Δ.2.3. ΔΙΕΞΑΓΩΓΗ ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΩΝ ΔΡΑΣΕΩΝ ΣΕ ΚΑΤΑ ΤΟΠΟΥΣ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΠΡΕΣΒΕΙΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΞΕΝΕΙΑ.

Με σκοπό την άρση ενδεχόμενων «κενών» στην πληροφόρηση των ομογενών για το θεσμικό – κανονιστικό πλαίσιο που τους αφορά, αλλά και την ενημέρωσή τους για τις ποικίλες ευκαιρίες και δυνατότητες που κατά καιρούς παρέχονται από την Ελληνική Πολιτεία (αναπτυξιακά προγράμματα, εκπαιδευτικά – επιστημονικά projects, εγχειρήματα brain circulation κοκ), προτείνεται η υλοποίηση σειράς ενημερωτικών δράσεων υπό την αιγίδα των Ελληνικών Πρεσβειών και Προξενείων, με αποδέκτες – «κοινό» τους ανά τον κόσμο ομογενείς μας και τις κατά τόπους οργανώσεις τους.

Καταρχήν, θεωρούμε απαραίτητο τα Γραφεία ΟΕΥ των Πρεσβειών μας σε χώρες με σημαντική ελληνική παρουσία να οργανώνουν τακτικά «Ημέρες Πληροφόρησης», με στόχο διπλό: αφενός την παρουσίαση στους ομογενείς των δυνατοτήτων δραστηριοποίησής τους στην Ελλάδα, των πλεονεκτημάτων που συνεπάγεται μια τέτοια απόφαση και των προϋποθέσεων υλοποίησής της, και αφετέρου την εδραίωση δικτύων επικοινωνίας μεταξύ των ενδιαφερόμενων ομογενών και των εθνικών μας αρχών. Μάλιστα, στο πλαίσιο της διεξαγωγής τέτοιων ημερίδων, θα μπορούσαν να ανακοινώνονται στους συμμετέχοντες οι εκάστοτε κυβερνητικές πρωτοβουλίες για νέα «οχήματα» επένδυσης στην Ελλάδα, όπως π.χ. για ενδεχόμενη έκδοση «κρατικών ομολόγων για την Ελληνική Διασπορά».²⁴

²⁴ Τα ομόλογα για την Διασπορά είναι μακροπρόθεσμα χρεόγραφα που εκδίδονται από το Δημόσιο μιας χώρας, με σκοπό τον δανεισμό κεφαλαίων από την Διασπορά της. Τέτοιου είδους τίτλοι προωθήθηκαν κατά καιρούς με επιτυχία από άλλες χώρες με σημαντική Διασπορά, όπως η Ινδία, η Κίνα, η Αίγυπτος και το Ισραήλ (Lowell & Gerona, 2004: 14-15). Τα συγκεκριμένα χρεόγραφα δύνανται να παρέχουν στον εκδότη τους πλεονεκτήματα όπως η «πατριωτική έκπτωση»: πρόκειται για την κάρπωση, από την χώρα – εκδότη, της διαφοράς μεταξύ του επιτοκίου της αγοράς για το δημόσιο χρέος και του (χαμηλότερου) επιτοκίου που συχνά είναι διατεθειμένοι να αποδεχθούν οι επενδυτές της Διασποράς (Terrazas, 2010: 16). Και η χώρα μας σχεδίαζε, το 2010-2011, την έκδοση Ομολόγων της Διασποράς στις ΗΠΑ, και εν συνεχεία στην Αυστραλία. Ωστόσο, η επιδείνωση των δημοσιονομικών συνθηκών στην Ελλάδα, οι αποφάσεις για

Περαιτέρω, προτείνεται τα καθ' ύλην αρμόδια Γραφεία ΟΕΥ να διοργανώνουν σε τακτική (π.χ. εξαμηνιαία) βάση επισκέψεις ελληνικών «επιχειρηματικών αποστολών» στις Ελληνικές Πρεσβείες για την διεξαγωγή μικτών επιχειρηματικών συναντήσεων με μέλη της Ομογένειας. Στην ατζέντα των εν λόγω συναντήσεων μπορούν, ενδεικτικά, να περιλαμβάνονται θέματα όπως δυνατότητες εμπορικής συνεργασίας για εξαγωγές ελληνικών προϊόντων, ευκαιρίες συμπράξεων για την υλοποίηση επενδύσεων στην Ελλάδα κ.ο.κ.

Σημειώνεται ότι, τόσο κατά την διοργάνωση, όσο και κατά την διεξαγωγή τέτοιων συναντήσεων, κρίνεται αναγκαία η ενεργή συμμετοχή των διάφορων εμπλεκόμενων φορέων – «stakeholders»,²⁵ οι εκπρόσωποι των οποίων, με την εμπειρογνωμοσύνη και την κατάρτισή τους, δύνανται να παρέχουν έγκυρη πληροφόρηση και καθοδήγηση στους ενδιαφερόμενους, αλλά και να συμβάλουν στην δημιουργία δικτύων επικοινωνίας και επαφών με την Ομογένεια.

Δ.2.4. ΠΑΡΟΧΗ ONLINE ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΙΑΣΠΟΡΑ.

Στα πρότυπα της παροχής online υπηρεσιών πληροφόρησης από την κυβέρνηση της Ινδίας προς τους ομογενείς της, προτείνεται η παροχή εξειδικευμένης πληροφόρησης στην ελληνική Διασπορά - για θέματα της αρμοδιότητας του ΥΠΕΞ - από τις ιστοσελίδες των Πρεσβειών ή την κεντρική ιστοσελίδα του Υπουργείου, π.χ. μέσω ξεχωριστής «καρτέλας» Q & A, ανταλλαγής e-mail ή / και αναδυόμενου «παραθύρου» απευθείας συνομιλίας με τον κατά περίπτωση αρμόδιο υπάλληλο.

Περαιτέρω, θεωρούμε σημαντικό να αναβαθμιστεί η διεπαφή της Διαδικτυακής Πύλης Οικονομικής Διπλωματίας του ΥΠΕΞ, «AGORA»,²⁶ κυρίως δε να υπάρξει μέριμνα για την πλήρη απόδοση του περιεχομένου της στην Αγγλική γλώσσα, ώστε να

μετάβαση στον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας, και το ευμετάβλητο διεθνές κλίμα στην αγορά ομολόγων ανέτρεψαν τα σχέδια, με αποτέλεσμα να μην διατεθούν ποτέ από την χώρα μας ομόλογα για την Διασπορά της («Τίτλοι τέλους» για τα ομόλογα της διασποράς, 2012).

²⁵ Υπηρεσιακές μονάδες επιφορτισμένες με θέματα προώθησης επενδύσεων, όπως η Γενική Γραμματεία Στρατηγικών και Ιδιωτικών Επενδύσεων, εμπορικά / βιομηχανικά / επαγγελματικά επιμελητήρια, εμπορικές ενώσεις, χρηματοπιστωτικά ιδρύματα κ.α.

²⁶ Συγκεκριμένα, πρόκειται για την ιστοσελίδα της Γενικής Γραμματείας Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων και Εξωστρέφειας του Υπουργείου.

παρέχεται μέσω αυτής ακριβής και άμεση ενημέρωση σε κάθε ενδιαφερόμενο²⁷ (Ιστοσελίδα Agora/ΑΡΧΙΚΗ, 2020).

Ακόμη, σε σχέση με την ιστοσελίδα του (εποπτευόμενου από το ΥΠΕΞ) «Enterprise Greece», προτείνεται η προσθήκη ειδικών στοιχείων διάδρασης με υποψήφιους επενδυτές της Διασποράς, π.χ. η δημιουργία «καρτέλας» για «επενδυτικές αναζητήσεις» ομογενών επιχειρηματιών, στο πρότυπο της «καρτέλας» «ΕΠΕΝΔΥΤΙΚΕΣ ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ» που η ιστοσελίδα ήδη διαθέτει.²⁸

Επιπλέον, κατά την αντίστοιχη καλή πρακτική της Ινδικής Κυβέρνησης, στην οποία ανωτέρω αναφερθήκαμε, θα μπορούσε να αναρτηθεί στην ιστοσελίδα του Οργανισμού «Εγχειρίδιο για την Ελληνική Επιχειρηματική και Επενδυτική Διασπορά», με βασικές πληροφορίες και στοιχεία για τις δυνατότητες, τις προϋποθέσεις και τις συνθήκες δραστηριοποίησής της στην Ελλάδα. Το εν λόγω «Εγχειρίδιο» θα μπορούσε να συνταχθεί για λογαριασμό της Ελληνικής Κυβέρνησης από εντεταλμένους προς τούτο εισηγητές από τον κατεξοχήν αρμόδιο για την άσκηση της Οικονομικής Διπλωματίας κλάδο ΟΕΥ, αλλά και από συναρμόδιους φορείς (π.χ. από το Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων).

Συμπληρωματικά προς τα ήδη εκτεθέντα, και προκειμένου να διευκολυνθεί η πρόσβαση των ενδιαφερομένων σε πληροφόρηση που ενδέχεται να μην εμπίπτει στην αρμοδιότητα του ΥΠΕΞ (π.χ. τρέχουσες επενδυτικές / ακαδημαϊκές κλπ. ευκαιρίες στην Ελλάδα), προτείνεται η εγκαθίδρυση διαλειτουργικότητας μεταξύ των ιστοσελίδων του τελευταίου ή / και των Ελληνικών Πρεσβειών και των ιστοσελίδων άλλων δημόσιων φορέων, κατεξοχήν αρμόδιων για θέματα επενδύσεων, επιχειρηματικής δραστηριότητας, έρευνας και ανάπτυξης κοκ.

Δ.2.5. ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ FORUMS ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΙΑΣΠΟΡΑ ΥΠΟ ΤΗΝ ΑΙΓΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ.

²⁷ Ειδικότερα, διορθωτικής παρέμβασης χρήζει η σημαντική αναντιστοιχία μεταξύ ξενόγλωσσης και ελληνικής έκδοσης του «AGORA» - π.χ. το Ημερολόγιο Δράσεων Εξωστρέφειας, οι καταχωρήσεις του οποίου εύλογα εικάζουμε ότι θα ενδιέφεραν αρκετούς μη - ελληνοφώνους επιχειρηματίες της Ομογένειας, δεν υπάρχει μεταφρασμένο στα Αγγλικά (Ιστοσελίδα Agora/ΑΡΧΙΚΗ, 2020).

²⁸ Στην συγκεκριμένη «καρτέλα», κάθε επιχείρηση μπορεί να συμπληρώσει φόρμα ενδιαφέροντος στα Ελληνικά ή στα Αγγλικά, προκειμένου να αναζητήσει επενδυτικές ευκαιρίες από το χαρτοφυλάκιο του Οργανισμού (Ιστοσελίδα Οργανισμού Enterprise Greece / ΕΠΕΝΔΥΤΙΚΕΣ ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ, 2020).

Παράλληλα προς την διεξαγωγή ενημερωτικών δράσεων και εκδηλώσεων στις ανά τον κόσμο Ελληνικές Πρεσβείες, προτείνεται η διοργάνωση από το ΥΠΕΞ - σε συνεργασία με τους συναρμόδιους δημόσιους φορείς (π.χ. Υπουργεία Οικονομικών, Ανάπτυξης και Επενδύσεων, Παιδείας και Θρησκευμάτων) και τους κατά περίπτωση ενδιαφερόμενους stakeholders (π.χ. Επιμελητήρια, πανεπιστημιακά ιδρύματα, το Χρηματιστήριο Αθηνών κοκ) - forums για τον Απόδημο Ελληνισμό και επί ελληνικού εδάφους.

Ειδικότερα, τα εν λόγω forums, ανάλογα με την περίπτωση και το εύρος του κοινού στο οποίο θα απευθύνονται, μπορούν να είναι «αφιερωμένα» σε συγκεκριμένους τομείς ενδιαφέροντος (επιχειρήσεις, εμπόριο, επενδύσεις, εκπαίδευση, επιστήμες, τέχνες κ.α.) ή να έχουν «catch – all» χαρακτήρα. Σε κάθε περίπτωση, βασικές προτεινόμενες θεματικές συνιστούν η μεγιστοποίηση της ελληνικής εξωστρέφειας σε τομείς αιχμής, η αναβάθμιση του ελληνικού επιχειρηματικού οικοσυστήματος, η προώθηση της δικτύωσης των ακαδημαϊκών κοινοτήτων Ελλάδας και Διασποράς κοκ.

Επιπλέον, θεωρούμε σημαντικό τα διάφορα forums για την Ομογένεια να φιλοξενούνται σε διαφορετικές πόλεις της χώρας μας, και όχι αποκλειστικά στην πρωτεύουσα Αθήνα, σε μια προσπάθεια το ενδιαφέρον της Διασποράς να στραφεί και στην (ομολογουμένως «αδικημένη» σε τέτοιες πρωτοβουλίες) ελληνική Περιφέρεια.

Μάλιστα, κρίνεται σκόπιμο, επ' ευκαιρία τέτοιων διοργανώσεων, οι αρμόδιες αρχές της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, συνεργαζόμενες με τους διοργανωτές (ΥΠΕΞ, συναρμόδιοι δημόσιοι φορείς κλπ. stakeholders), να προσελκύουν το ενδιαφέρον των ομογενών μας σε συμπράξεις με εγχώριες επιχειρήσεις ή / και δημόσιους φορείς (έργα ΣΔΙΤ), στο πλαίσιο των χρηματοδοτικών δυνατοτήτων που παρέχονται από τα 13 πολυτομεακά και πολυταμειακά ΠΕΠ του ΕΣΠΑ σε φορείς υλοποίησης με έδρα την Ελλάδα. Συγκεκριμένα, οι συμμετέχοντες θα μπορούσαν να ενημερώνονται, π.χ. με διανεμόμενα φυλλάδια (σε περισσότερες γλώσσες) ή από info - kiosk στον χώρο των εκδηλώσεων, για τους φορείς που συμμετέχουν στα έργα και τις δράσεις του ΠΕΠ εκάστης Περιφέρειας και τα τοπικά πλεονεκτήματα που αξιοποιούνται μέσω αυτών (Ιστοσελίδα ΕΣΠΑ/Περιφερειακά ΕΠ, 2015).

Περαιτέρω, και με πρόσθετο δεδομένο ότι διάγουμε μια περίοδο πανδημικής κρίσης, την λήξη της οποίας δεν είμαστε σε θέση να προβλέψουμε, προτείνεται και η διοργάνωση tele-forums για την ελληνική Διασπορά, στο πρότυπο της επιτυχούς διεξαγωγής, τον φετινό Ιούνιο, του 9^{ου} Επενδυτικού Forum της Νέας Υόρκης για την Ελλάδα (Greek Investment Forum – New York), που συνδιοργάνωσαν το Χρηματιστήριο

Αθηνών και το Αμερικανο-Ελληνικό Εμπορικό Επιμελητήριο, για να φέρουν «κοντά» τις ελληνικές εισηγμένες εταιρίες με θεσμικούς επενδυτές και χαρτοφυλάκια από την «απέναντι πλευρά» του Ατλαντικού.

Η εν λόγω διοργάνωση, αν και λόγω της ιδιαίτερης συγκυρίας πραγματοποιήθηκε διαδικτυακά, διεξήχθη με αυξημένο αριθμό, τόσο εισηγμένων εταιριών με εκπροσώπηση σε ανώτατο επίπεδο, όσο και διεθνών επενδυτικών κεφαλαίων. Οι εκπρόσωποι των Διοικήσεων και οι υπεύθυνοι επενδυτικών σχέσεων των εταιριών που συμμετείχαν (μεταξύ των οποίων οι ADMIE HOLDING, ALPHA BANK, ATHENS EXCHANGE GROUP, ELLAKTOR, JUMBO, EUROBANK, EYDAP, FOURLIS, GEK TERNA-TERNA ENERGY, MYTILINEOS, κ.α.) πραγματοποίησαν πάνω από 550 τηλεδιασκέψεις με διαχειριστές κεφαλαίων και επενδυτικούς οίκους, ενώ συνολικά συμμετείχαν 77 επενδυτικά funds και 116 διαχειριστές χαρτοφυλακίου. Τέλος, στο πλαίσιο του Forum πραγματοποιήθηκε ψηφιακή ενημερωτική εκδήλωση με θέμα «Greece: Investment Opportunities in the post Covid-19 era» (EXAE: Αυξημένος ο αριθμός των εισηγμένων στο 9ο Greek Investment Forum New York, 2020).

Δ.2.6. ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ONE-STOP SHOP ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΟΜΟΓΕΝΕΙΣ ΕΠΕΝΔΥΤΕΣ.

Στην Ινδία, χώρα-«πρότυπο» σε ό,τι αφορά την σύνδεση της Ομογένειας με την εθνική οικονομία, λειτουργεί (παράλληλα προς τις λοιπές αρμόδιες δομές και υπηρεσίες) one-stop shop για τους επενδυτές της Διασποράς, ώστε να μην τους αποθαρρύνει η ενασχόληση με την εγχώρια γραφειοκρατία (Newland & Plaza, 2013: 7).

Θεωρούμε, λοιπόν, ότι η συγκεκριμένη καλή πρακτική θα μπορούσε να εφαρμοστεί και από την χώρα μας π.χ. με την δημιουργία Υπηρεσίας Μιας Στάσης για την Ελληνική Διασπορά από το Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων, σε συνεργασία πάντα με το αρμόδιο για θέματα Ομογένειας ΥΠΕΞ.

Δ.2.7. ΛΗΨΗ ΜΕΤΡΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ «ΚΥΚΛΙΚΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ» ΚΑΙ ΤΟΥ «ΠΑΤΡΙΩΤΙΚΟΥ» ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΟΜΟΓΕΝΩΝ.

Στην σύγχρονη συγκυρία της κρίσης, το φαινόμενο της «κυκλικής μετανάστευσης» των ομογενών, ήτοι της σχετικά συχνής μετάβασής τους για διάφορους λόγους από τις χώρες υποδοχής τους στην Πατρίδα, απαντάται πολύ συχνότερα από αυτό

της παλιννόστησης, της επιστροφής τους δηλαδή σε αυτή για μόνιμη επανεγκατάσταση (Lowell & Gerona, 2004: 7-8. Labrianidis & Pratsinakis, 2016: 29-30).

Περαιτέρω, έχει παρατηρηθεί ότι οι ομογενείς που επισκέπτονται την Ελλάδα για τουρισμό εκδηλώνουν σημαντικό ενδιαφέρον για τοπικά προϊόντα έντασης εργασίας (π.χ. παραδοσιακά υφαντά και τεχνουργήματα), ενισχύοντας έτσι την παραγωγική οικονομία, ενώ συχνά γίνονται «διαφημιστές» στο εξωτερικό για νέους (και ίσως λιγότερο γνωστούς) τουριστικούς προορισμούς της χώρας μας (Boyle & Kitchin, 2014: 26). Ορισμένοι, μάλιστα, με την επιχειρηματική εμπειρία και εξειδίκευση που έχουν αποκομίσει σε αγορές του εξωτερικού, «εκμεταλλεύονται» τον χρόνο των διακοπών τους στην Ελλάδα για να ανιχνεύσουν ευκαιρίες επένδυσης σε τουριστικές εγκαταστάσεις, ξενοδοχειακά καταλύματα κλπ.

Στην βάση των ανωτέρω, τόσο η «κυκλική μετανάστευση» όσο και ο «πατριωτικός» τουρισμός²⁹ των Ελλήνων της Διασποράς δεν θα πρέπει να μένουν αναξιοποίητα από τις εθνικές μας αρχές, αλλά επιβάλλεται να εφαρμοστούν οι κατάλληλες πολιτικές, που θα τα μετουσιώσουν σε «πύλες εισόδου» κεφαλαίων, καινοτομίας και τεχνογνωσίας προς την χώρα μας.

Ειδικότερα, στο πλαίσιο ενθάρρυνσης της «κυκλικής μετανάστευσης» των Απόδημων Ελλήνων, το ΥΠΕΞ θα μπορούσε, καταρχήν, να μεριμνήσει για την «διεύρυνση» των υπηρεσιών που παρέχονται στους ομογενείς από τις κατά τόπους προξενικές αρχές. Πέρα, όμως, από αυτό, προτείνεται και το να εισηγηθεί αρμοδίως την λήψη μέτρων όπως η μείωση του κόστους έκδοσης visa - ή ακόμη και η κατάργηση της σχετικής υποχρέωσης – για τους ίδιους (εφόσον δεν έχουν ελληνική υπηκοότητα) ή / και για (αλλοδαπά) μέλη της οικογένειας ομογενών που τους συνοδεύουν στα ταξίδια τους στην Ελλάδα, εφόσον τα εν λόγω ταξίδια γίνονται για επιχειρηματικούς / επαγγελματικούς λόγους ή για την συμμετοχή του ενδιαφερόμενου ομογενούς σε επιστημονικά συνέδρια / εκπαιδευτικές διοργανώσεις (ιδίως με την ιδιότητα του εισηγητή).

---

²⁹ Ο «πατριωτικός» τουρισμός / τουρισμός της Διασποράς έχει ως κίνητρο την επιθυμία εκπλήρωσης της προγονικής ταυτότητας μέσα από πολιτιστικές και ταξιδιωτικές εμπειρίες. Διακρίνεται σε δύο κατηγορίες: τον πραγματικό και τον ιστορικό. Στην πρώτη κατηγορία εντάσσονται εκείνοι που επιδιώκουν να επισκεφθούν την Πατρίδα τους για να ξαναβιώσουν προσωπικές τους εμπειρίες, π.χ. ένας απόδημος που επιστρέφει στην Ελλάδα μετά από πολλά χρόνια απουσίας. Από την άλλη, στην κατηγορία του ιστορικού «πατριωτικού» τουρισμού ανήκουν όσοι επιδιώκουν να επισκεφθούν ένα εξιδανικευμένο πολιτιστικό περιβάλλον που δεν έχουν βιώσει άμεσα, αλλά τους έχει περισσότερο μεταφερθεί ως «αφήγημα» (από ταινίες, βιβλία, ιστορίες κοκ), π.χ. οι ομογενείς 2ης γενιάς και πέρα (Russell, 2008: 104).

Σε ό,τι αφορά την προώθηση του «πατριωτικού» τουρισμού, θεωρούμε σκόπιμο να αξιοποιηθούν οι υπηρεσίες και τα δίκτυα επαφών του ΥΠΕΞ, κυρίως στις χώρες υποδοχής σημαντικών «θυλάκων» της Διασποράς μας, για την προβολή πρωτοποριακών τουριστικών δράσεων, στο πρότυπο των επιτυχημένων αντίστοιχων εγχειρημάτων «Homecoming Scotland 2009» και «The Gathering 2013» των κυβερνήσεων της Σκωτίας και της Ιρλανδίας (Morrison & Hay, 2010: 52. O'Connell, 2013).

Ειδικότερα, το 2009, έτος συμπλήρωσης 250 ετών από την γέννηση του εθνικού ποιητή της Σκωτίας, Robert Burns, η κυβέρνηση της χώρας υλοποίησε την πρωτοβουλία με τίτλο «Scottish Year of Homecoming» («Σκωτσέζικο Έτος Επιστροφής»), με ποικίλες εκδηλώσεις «αφιερωμένες» στην παγκόσμια παρουσία και πολιτιστική προσφορά της Σκωτίας, και κορυφαίο γεγονός την «σύναξη των Φατριών» («The Gathering») τον Ιούλιο του 2009 στο Εδιμβούργο. Επρόκειτο πράγματι για μια επιτυχημένη σε γενικές γραμμές προσπάθεια, που προσέλκυσε στην Σκωτία 72.000 επιπλέον τουρίστες και σημαντικά έσοδα (Sim & Leith, 2013: 264). Περαιτέρω, όσον αφορά την διοργάνωση «Gathering Ireland 2013», την σημαντικότερη ίσως τουριστική πρωτοβουλία της Ιρλανδίας μέχρι σήμερα, η ατζέντα της περιελάμβανε πολιτιστικά events και παραδοσιακές εκδηλώσεις καθ' όλη την διάρκεια του ανωτέρω έτους, και είχε σημαντικότερη απήχηση όχι μόνο στην ιρλανδική Διασπορά, αλλά και σε ξένο κοινό - αποφέροντας τελικά στην χώρα από 250.000 έως 275.000 επιπλέον επισκέπτες για το 2013 και πρόσθετα έσοδα ύψους 170.000.000 € (O'Connell, 2013. The Gathering Ireland 2013: What is It and How Do I Learn More?, 2013).

Στην βάση των ανωτέρω, προτείνεται να γίνουν άμεσα ενέργειες προβολής στην ελληνική Ομογένεια του 2021, έτους εορτασμού της συμπλήρωσης των 200 χρόνων από την Ελληνική Επανάσταση, ως έτους ιδανικού για «πατριωτικό» τουρισμό.

Άλλωστε, η Ειδική Μόνιμη Επιτροπή της Βουλής για τον Ελληνισμό της Διασποράς έχει ήδη διεξαγάγει 2 συνεδριάσεις με θέμα την διοργάνωση εκδηλώσεων για το 2021 στα Κοινοβούλια και τους Δήμους των χωρών όπου υπάρχουν εκλεγμένα μέλη ελληνικής καταγωγής, με συμμετοχή της αρμόδιας πολιτικής ηγεσίας του ΥΠΕΞ (ΥΦΥΠΕΞ κ. Βλάσης και Γενικός Γραμματέας Αποδήμου Ελληνισμού κ. Χρυσουλάκης), της κ. Αγγελούδου – Δασκαλάκη, Προέδρου της Επιτροπής «Ελλάδα 2021»,³⁰ των μελών της Εκτελεστικής Επιτροπής της Πα.Δ.Ε.Ε. και των μελών της

³⁰ Στην Επιτροπή «Ελλάδα 2021», πέρα από τον σχεδιασμό του εορτασμού της συμβολικής επετείου των 200 χρόνων από την Επανάσταση, έχει ανατεθεί ο συντονισμός πολυδιάστατου προγράμματος δράσεων και εκδηλώσεων πανελλαδικής εμβέλειας, με στόχο την προβολή των ελληνικών αγώνων και επιτευγμάτων

Εκτελεστικής Γραμματείας του Δικτύου Ελλήνων Αιρετών Αυτοδιοίκησης της Ευρώπης (Ιστοσελίδα Βουλής των Ελλήνων - Ειδική Μόνιμη Επιτροπή Ελληνισμού της Διασποράς / «200 Χρόνια Από Την Ελληνική Επανάσταση» 2η Συνεδρίαση, 2020).

Θεωρούμε, λοιπόν, ιδιαίτερα ευνοϊκή την συγκυρία, και προτείνουμε την εποικοδομητική συνεργασία όλων των συναρμόδιων φορέων (ΥΠΕΞ, Ειδική Μόνιμη Επιτροπή Ελληνισμού της Διασποράς, Υπουργείο Τουρισμού, ΕΟΤ, Επιτροπή «Ελλάδα 2021») προς την προσέλκυση των Αποδήμων μας στην Ελλάδα για τις εκδηλώσεις Μνήμης του 2021.

Τέλος, θεωρούμε τόσο εφικτή, όσο και ενδεδειγμένη, την άντληση μαθημάτων από μια τέτοια διαδικασία για τον σχεδιασμό και την υλοποίηση αντίστοιχου χαρακτήρα δράσεων και στο μέλλον, οι οποίες ιδανικά θα εξελιχθούν ώστε να διαθέτουν στους ενδιαφερόμενους ακόμη πιο ευρύ φάσμα δυνατοτήτων και επιλογών («επιστροφή στις ρίζες», ελληνορθόδοξος θρησκευτικός τουρισμός κοκ).

Δ.3. ΔΡΑΣΕΙΣ 3^{ου} ΑΞΟΝΑ: ΔΡΑΣΕΙΣ ΠΑΡΟΧΗΣ ΠΟΡΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΗΣ ΟΜΟΓΕΝΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.

Στο πεδίο του συγκεκριμένου άξονα δράσης, το ΥΠΕΞ – ως κατεξοχήν αρμόδιο για θέματα Ομογένειας και Απόδημου Ελληνισμού - συντονίζει τις ενέργειες των λοιπών συναρμόδιων φορέων και εισηγείται σε αυτούς την λήψη μέτρων με γνώμονα την σύνδεση της Ομογένειας με την ελληνική οικονομία.

Στο πλαίσιο αυτό, υψηλά αξιολογείται η υποβολή εισηγήσεων από το ΥΠΕΞ υπέρ της θέσπισης νομοθετημάτων στο πρότυπο του Ν. 4608/2019, με τον οποίο εισήχθησαν σημαντικά κίνητρα για την προσέλκυση μεγάλων επενδύσεων σε στρατηγικούς τομείς της οικονομίας μας, καθώς και του τελευταίου Αναπτυξιακού Νόμου (Ν. 4399/2016), η στοχοθεσία του οποίου, κατ' άρθρο 1 αυτού, *«επιδιώκεται με τις ενισχύσεις του παρόντος, μέσω των καθεστώτων που προβλέπονται στο Ειδικό Μέρος του, και συγκεκριμένα με: α. την εξωστρέφεια και την καινοτομικότητα, (...), γ. την αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού της χώρας με έμφαση στην απασχόληση εκπαιδευμένου ανθρώπινου δυναμικού, προκειμένου να αναστραφεί το ρεύμα φηγής νέων επιστημόνων, δ. την προσέλκυση ξένων*

από την αρχή της σύγχρονης ιστορίας μας μέχρι και σήμερα (Ιστοσελίδα Επιτροπής «Ελλάδα 2021» / ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ, 2020).

άμεσων επενδύσεων, (...) στ. την βελτίωση του τεχνολογικού επιπέδου και της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων, ζ. την έξυπνη εξειδίκευση, (...) ιβ. την υποστήριξη περιοχών με μειωμένη αναπτυξιακή δυναμική και την μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων».

Περαιτέρω, θεωρούμε σκόπιμη, προς την προσέλκυση ενδιαφέροντος ομογενών επιχειρηματιών και επιστημόνων για συνεργασίες με φορείς της χώρας μας, την διασφάλιση στους τελευταίους της απαραίτητης υποδομής για την υποβολή προτάσεων – υποψηφιοτήτων χρηματοδότησης των δράσεων τους από τα Επιχειρησιακά (Τομεακά και Περιφερειακά) Προγράμματα του ΕΣΠΑ ή από Προγράμματα θεσμών της ΕΕ, όπως του European Research Council (ERC) (European Research Council, 2019: 8-9. Ιστοσελίδα ΕΣΠΑ/Επιχειρησιακά Προγράμματα, 2015).

Τέλος, πέρα από την χορήγηση κρατικών υποτροφιών για διδακτορική / μεταδιδακτορική έρευνα, μια ακόμη καλή πρακτική, στο πλαίσιο του συγκεκριμένου άξονα δράσης, που μπορεί να συμβάλει σημαντικά σε όρους μεταφοράς γνώσης, είναι η χρηματοδότηση σύντομων επισκέψεων ομογενών επιστημόνων από το εξωτερικό στην Ελλάδα και αντίστροφα, καθώς και η χρηματοδότηση ανταλλαγών ερευνητών (Κουγιού, 2016: 14-15).

Δ.4. ΔΡΑΣΕΙΣ 4^{ου} ΑΞΟΝΑ: ΔΡΑΣΕΙΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΑΡΧΩΝ ΜΕ ΤΗΝ ΟΜΟΓΕΝΕΙΑ.

Δ.4.1. ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ «ΠΡΟΦΙΛ ΟΜΟΓΕΝΕΙΑΣ» ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΛΥΤΕΡΟ ΕΝΤΟΠΙΣΜΟ ΠΕΔΙΩΝ ΔΥΝΗΤΙΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ.

Δεδομένου ότι οι επιμέρους κοινότητές της έχουν αναπτυχθεί σε διαφορετικά περιβάλλοντα και έχουν ακολουθήσει διαφορετικές ιστορικές διαδρομές, η παγκόσμια Διασπορά της χώρας μας έχει εξελιχθεί σε ένα ιδιαίτερα ετερογενές σύνολο.

Στο πλαίσιο αυτό, η θεώρησή της ως «ομογενούς διαχωρικού και διαχρονικού συλλογικού υποκειμένου, το οποίο είναι διεσπαρμένο στον οικουμενικό χώρο» δεν ανταποκρίνεται στην δυναμική και γεμάτη αντιφάσεις πραγματικότητά της και αγνοεί την σύνθετη «ισορροπία» ενότητας και διαφορετικότητας που την χαρακτηρίζει (Χασιώτης, Κατσιαρδή-Hering & Αμπατζή, 2006: 314).

Με δυο λόγια, η ελληνική Ομογένεια δεν είναι «συμπαγής» ως προς τα χαρακτηριστικά της – μάλλον το αντίθετο: κάθε κοινότητά της έχει διαμορφώσει (και

εξακολουθεί να διαμορφώνει) τον ιδιαίτερο χαρακτήρα της βάσει παραμέτρων όπως ο βαθμός πολιτιστικής αφομοίωσης των μελών της στην χώρα υποδοχής, ο ουσιαστικός (ή μη) χαρακτήρας της επαφής τους με το «μητροπολιτικό κέντρο» και το επίπεδο της κοινωνικής τους ανέλιξης στις νέες κοινωνίες που τους υποδέχθηκαν.

Στην βάση των ανωτέρω, η εξωτερική πολιτική της χώρας μας για την σύνδεση της Ομογένειας με την εθνική οικονομία θα πρέπει να είναι αφενός πολύπλευρη, αφετέρου δε προσαρμοσμένη στα ειδικά χαρακτηριστικά των επιμέρους «αποδεκτών» της, ώστε να ανταποκρίνεται ουσιαστικά στις προσδοκίες όσο το δυνατόν περισσότερων διασπορικών ομάδων.

Ειδικότερα, προτείνεται οι ελληνικές αρχές, υπό την αιγίδα και τον συντονισμό του ΥΠΕΞ, να διεξάγουν μια επιμελή «χαρτογράφηση» της ελληνικής Διασποράς και, σε συνεργασία με όσο το δυνατόν περισσότερες οργανώσεις της, αλλά και ερευνητικά ιδρύματα και ινστιτούτα, να καταρτίσουν «προφίλ» των κοινοτήτων της στις διάφορες χώρες υποδοχής.³¹

Με τον τρόπο αυτό, μέσα από την ενδελεχή, δηλαδή, εξέταση και καταγραφή των κοινωνικοοικονομικών και δημογραφικών χαρακτηριστικών των κοινοτήτων της Διασποράς της, η Ελληνική Πολιτεία θα μπορούσε να αποκτήσει (πέρα από ένα αυτονόητο πολύτιμο ιστορικό αρχείο) έναν εξαιρετικά χρήσιμο και πρακτικό «Οδηγό», με γνώμονα τον οποίο να αξιολογεί τις στάσεις των ομογενών σε διάφορα ζητήματα, να εντοπίζει τους αναπτυξιακούς τομείς στους οποίους θα τους ενδιέφερε να εμπλακούν και να επιλέγει προς υλοποίηση αντίστοιχες προτάσεις πολιτικής. Ειδικότερα, με σημείο αναφοράς την κατά τα ανωτέρω «χαρτογράφηση» - «profiling» της Ομογένειας, οι εκάστοτε πολιτικές προσέγγισης και προσέλκυσης της σε παραγωγικές δραστηριότητες θα μπορούσαν να προσαρμόζονται στα ειδικά χαρακτηριστικά κάθε διασπορικής κοινότητας (Terrazas, 2010: 22).

---

³¹ Αναφερόμενοι σε «χαρτογράφηση», δεν θα μπορούσαμε βέβαια να μην αναφερθούμε στο «θετικό προηγούμενο» του αξιόλογου χαρτογραφικού εγχειρήματος με τίτλο «Χαρτογραφία της Ελληνικής Διασποράς», που περιλαμβάνεται στην Έκθεση της Βουλής των Ελλήνων «Οι Έλληνες στην Διασπορά, 15ος – 21ος αι.», και παρουσιάζει την οικουμενική διάσταση της ελληνικής Διασποράς σε σύγκριση με άλλες, τους μεταναστευτικούς μηχανισμούς σύνθεσης και αποσύνθεσης των διασπορικών χώρων, καθώς και την πληθυσμιακή κατανομή και οργάνωση του Ελληνισμού της Διασποράς κατά μεγάλα περιφερειακά σύνολα. Ωστόσο, πέρα από το γεγονός ότι η εν λόγω Έκθεση εκπονήθηκε το έτος 2006 (και άρα, 14 χρόνια μετά, το συγκεκριμένο εγχείρημα χρήζει οπωσδήποτε επικαιροποίησης ως προς τα δημογραφικά κ.α. στοιχεία), στο ίδιο το κείμενό της επισημαίνεται η αναγκαιότητα μελλοντικής εκπόνησης ενός «Ατλαντα της Ελληνικής Διασποράς» (Χασιώτης, Κατσιαρδή-Hering & Αμπατζή, 2006: 314).

Δ.4.2. ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΟΜΟΓΕΝΕΙΣ ΠΟΥ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΠΟΙΟΥΝΤΑΙ ΣΕ ΚΑΙΡΙΕΣ ΘΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΤΟΜΕΙΣ, ΠΡΟΚΕΙΜΕΝΟΥ ΝΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΗΣΟΥΝ ΔΙΑΜΕΣΟΛΑΒΗΤΙΚΑ.

Με προοπτική την δημιουργία ισχυρών δικτύων με την ελληνική Ομογένεια, θεωρούμε σκόπιμο τα στελέχη του κλάδου ΟΕΥ, κατά την διάρκεια της θητείας τους σε χώρες του εξωτερικού, να επιδιώκουν ενεργά την εμπέδωση επαφών και σχέσεων εμπιστοσύνης με ομογενείς που δραστηριοποιούνται σε καιρίες θέσεις τομέων εμπορικού, χρηματοπιστωτικού, επενδυτικού, επιστημονικού κλπ. ενδιαφέροντος.

Για παράδειγμα, θα μπορούσε να επιδιωχθεί η συνεργασία της ελληνικής Κυβέρνησης με μέλη της Διασποράς μας που απασχολούνται στην διεθνή χρηματοπιστωτική βιομηχανία ή που διαθέτουν σημαντική εμπειρογνώμοσύνη στον χρηματοπιστωτικό τομέα, προκειμένου να λειτουργήσουν ως «μεσάζοντες» για την προώθηση ελληνικών χρηματοπιστωτικών προϊόντων σε υποψήφιους (ομογενείς και μη) επενδυτές (Terrazas,2010: 22). Τούτο φυσικά στην λογική της σταδιακής συστράτευσης των συγκεκριμένων ατόμων, με την προοπτική να γίνουν «μόνιμοι σύνδεσμοι» της χώρας μας, που θα προβάλλουν ευκαιρίες δραστηριοποίησης στην Ελλάδα σε όποιον ενδιαφέρεται (ενδεχομένως όχι μόνο σε ομογενείς) και θα δρουν ως «διαμεσολαβητές».

Συγκεκριμένα, προς την επίτευξη της άνω δικτύωσης με ομογενείς σε «θέσεις – κλειδιά» του διεθνούς χρηματοπιστωτικού τομέα, προτείνουμε στελέχη του κλάδου ΟΕΥ και του συναρμόδιου Υπουργείου Ανάπτυξης και Επενδύσεων να υλοποιούν πρωτοβουλίες προώθησης και υποστήριξης της συνεργασίας ελληνικών χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων με Τράπεζες, Χρηματοπιστωτικούς Οίκους, hedge funds και venture capitals του εξωτερικού, στα οποία καιρίες θέσεις καταλαμβάνουν ομογενείς μας.

Περαιτέρω, δεδομένου ότι η βασική πρόκληση που αντιμετωπίζουν οι Έλληνες παραγωγοί για την είσοδο των προϊόντων τους σε ξένες αγορές - μετά την επιλογή των κατάλληλων σημείων εισόδου - είναι ο εντοπισμός αποδοτικών δικτύων διανομής, θεωρούμε απαραίτητη την εφαρμογή πολιτικών αξιοποίησης της παρουσίας ομογενών μας στον κλάδο της εισαγωγής, εμπορίας και διακίνησης προϊόντων των χωρών υποδοχής τους, με στόχο την (αποτελεσματικότερη) προώθηση των ελληνικών εξαγωγών.

Φέροντας ένα παράδειγμα, θα αναφερθούμε στην αγορά τροφίμων των ΗΠΑ. Ειδικότερα, βασικοί παράγοντες της ως άνω αγοράς είναι οι εξής: α) ο εισαγωγέας ή/και διανομέας, β) ο «food broker», ο οποίος λειτουργεί σαν μεσίτης για την τοποθέτηση των

προϊόντων σε μεγάλες εμπορικές αλυσίδες, και γ) ο εξειδικευμένος υπάλληλος - «αγοραστής» («buyer») της εταιρίας/αλυσίδας «Super Market», τον οποίο προσεγγίζει είτε απευθείας ο διανομέας, είτε ο «food broker», και είναι αυτός που αποφασίζει αν θα αποδεχθεί το προϊόν, με σκοπό την τοποθέτησή του στο ράφι. Με δεδομένο, λοιπόν, τον καίριο ρόλο των ανωτέρω ειδικοτήτων στην διείσδυση οποιουδήποτε προϊόντος στην αγορά τροφίμων των ΗΠΑ, κρίνεται σκόπιμο να επιδιωχθεί η δικτύωση με ομογενείς εισαγωγείς / διανομείς, αλλά και «food brokers» ή «buyers» (Πρεσβεία Ουάσιγκτων - Γραφείο ΟΕΥ, 2018).

Στην βάση των ανωτέρω, προτείνεται ο προγραμματισμός, με την μεσολάβηση των αρμόδιων στελεχών ΟΕΥ, διερευνητικών συναντήσεων μεταξύ Ελλήνων παραγωγών και ομογενών που δραστηριοποιούνται ως εισαγωγείς/διανομείς ή και σε πιο εξειδικευμένες ειδικότητες στον χώρο του εμπορίου (όπως αυτές που προαναφέραμε).

Μάλιστα, κατά τις συναντήσεις αυτές, θα πρέπει να επιδιώκεται όχι μόνο η σύναψη νέων συνεργασιών Ελλήνων εμπόρων με ομογενείς επιχειρηματίες, αλλά και η προώθηση νέων μεθόδων και συνεργατικών σχημάτων, με στόχο τον «απεγκλωβισμό» των ήδη εξαγόμενων ελληνικών προϊόντων από τις «ethnic markets» της Ομογένειας και την επέκτασή τους σε ευρεία κλίμακα, ώστε να απευθύνονται στον μέσο καταναλωτή των χωρών υποδοχής της Διασποράς μας (Πρεσβεία Ουάσιγκτων - Γραφείο ΟΕΥ, 2018).

Δ.4.3. ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ «ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ» («POLICY PAPERS») ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ - ΔΙΑΣΠΟΡΑΣ.

Ως κατεξοχήν αρμόδιο για την καλλιέργεια των δεσμών της Ελλάδας με τους ανά τον κόσμο ομογενείς της, το ΥΠΕΞ μπορεί να συντονίσει την διαδικασία κατάρτισης «Προτάσεων Πολιτικής» («Policy Papers») που θα «αποτυπώνουν» την πρόθεση της ελληνικής Διασποράς να συμμετέχει ενεργά στην αναπτυξιακή προσπάθεια της χώρας μας, όπως αυτή κάθε φορά διαμορφώνεται από την Εθνική Αναπτυξιακή Στρατηγική, το ΕΣΠΑ, και συναφή κείμενα δημόσιας πολιτικής.

Οι κατά τα ανωτέρω «Προτάσεις Πολιτικής», είτε καταρτίζονται «στο περιθώριο» των εργασιών κάποιου forum / συνεδρίου για την ελληνική Ομογένεια (κατά την συνήθη για τέτοια εγχειρήματα πρακτική), είτε στο πλαίσιο αυτόνομης προς τούτο πρωτοβουλίας, κρίνεται σκόπιμο να διαμορφώνονται μέσα από μια διαβουλευτική διαδικασία γόνιμου συγκερασμού εισηγήσεων εξειδικευμένων στελεχών του ΥΠΕΞ (εμπειρογνομόνων και υπαλλήλων ΟΕΥ), εντεταλμένων υπαλλήλων των κατά

περίπτωση συναρμόδιων Υπουργείων και Υπηρεσιών, και εκπροσώπων της παγκόσμιας ελληνικής Διασποράς (νομίμων εκπροσώπων οργανώσεων ομογενών, επιφανών ομογενών επιχειρηματιών, επιστημόνων, ακαδημαϊκών κ.ο.κ.).

Ειδικότερα, η ως άνω διαδικασία προτείνεται να εκκινεί από την βάση ενός παραγωγικού, χωρίς αποκλεισμούς διαλόγου, εμπεδωμένου στα «θεμέλια» της ανοικτότητας και της αμοιβαίας παρρησίας. Τούτο διότι, αυτονόητα, οι ειλικρινείς και αυθεντικές τοποθετήσεις αμφοτέρων των πλευρών είναι εκείνες που τελικά θα οδηγήσουν στην ανάδειξη των κακώς κειμένων σε ζητήματα Ομογένειας που χρήζουν κρατικής παρέμβασης, αλλά και στον εύστοχο προσδιορισμό των πεδίων ανάπτυξης όπου οι Απόδημοι Έλληνες δύνανται (και προτίθενται) να δραστηριοποιηθούν, και των ειδικότερων τρόπων αξιοποίησης της Διασποράς μας στα πεδία αυτά.

Στην βάση όσων προεκτέθηκαν, συμπεραίνουμε ότι η κατάρτιση «Policy Papers» συνιστά, πρωτίστως, ένα «παράθυρο ευκαιρίας» για τον «εντοπισμό» των κρίσιμων παραμέτρων όπου η Ελληνική Πολιτεία θα πρέπει να «επιμείνει», αν θέλει να επιτύχει την συστράτευση της Διασποράς της στα αναπτυξιακά της σχέδια.

Στο πλαίσιο αυτό, απαραίτητα κρίνονται η ανά τακτά χρονικά διαστήματα αναθεώρηση και ο «εμπλουτισμός» των «Προτάσεων Πολιτικής» με νέες ιδέες και δράσεις, ώστε το περιεχόμενό τους να παραμένει κατά το δυνατόν σύγχρονο, και να αποφεύγεται η «αποδυνάμωσή» τους, με την πάροδο του χρόνου και την μεταβολή των συνθηκών, σε παρωχημένα, στερούμενα πρακτικού ενδιαφέροντος, διακηρυκτικά κείμενα.

Με δυο λόγια, προτείνεται Κυβέρνηση και Ομογένεια να συναποφασίζουν τις δράσεις δυναμικής συμμετοχής της τελευταίας - στο πλαίσιο πάντα που έχει προδιαγράψει η Εθνική Αναπτυξιακή Στρατηγική - και να συγκαθορίζουν τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα, προσδιορίζοντας έναν χρονικό ορίζοντα για την (μερική έστω) επίτευξή τους.

Δ.4.4. ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΗΝ ΔΙΑΣΠΟΡΑ ΤΗΣ ΓΝΩΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ «ΔΙΚΤΥΟΥ ΓΝΩΣΗΣ» ΤΗΣ ΟΜΟΓΕΝΕΙΑΣ.

Ως ήδη εκτέθηκε, στην σύγχρονη εποχή, που χαρακτηρίζεται από την παγκοσμιοποίηση των τηλεπικοινωνιακών μέσων και την κυριαρχία του Διαδικτύου, εγχειρήματα brain circulation διεξάγονται όλο και συχνότερα μέσω τεχνολογιών πληροφορικής και τηλεδιάσκεψης (Brinkerhoff, 2009: 77). Περαιτέρω, έχει αποδειχθεί

εμπειρικά ότι η δικτύωση με την Διασπορά - είτε αυτή πραγματοποιείται με φυσική παρουσία είτε ψηφιακά - δύναται, μέσα από την διάδοση και ανταλλαγή πολύτιμων απόψεων, γνώσης και πληροφοριών, να συντελέσει στην ανάσχεση των καταστροφικών για μια χώρα συνεπειών του «brain drain» (Riddle & Nielsen, 2011: 237).

Στο πλαίσιο αυτό, και με σημείο αναφοράς τις καλές πρακτικές της Σκωτίας και της Μεγάλης Βρετανίας που προπαρατέθηκαν, προτείνεται η δημιουργία, με πρωτοβουλία του ΥΠΕΞ,³² ενός ψηφιακού Δικτύου Γνώσης της Ελληνικής Ομογένειας, το οποίο θα επιδιωχθεί να συμβάλει ενεργά στην υλοποίηση της Εθνικής Στρατηγικής για την Έρευνα και Καινοτομία, καθώς και στην εν γένει παραγωγική ανάπτυξη της χώρας μας (Lowell & Gerona, 2004: 22-24. Κουγιού, 2016).

Το εν λόγω Δίκτυο Γνώσης της Ελληνικής Ομογένειας θα μπορούσε να λάβει την μορφή ενός «σπονδυλωτού» συστήματος για την διασύνδεση της Ελληνικής Διασποράς της Γνώσης, αποτελούμενου από διαδικτυακές πλατφόρμες επικοινωνίας και ανταλλαγής πληροφοριών που θα οργανώνονται ανά επιστημονικό πεδίο ενδιαφέροντος.

Ειδικότερα, προτείνεται η δικτύωση και ο σχεδιασμός των δράσεων της δομής που περιγράψαμε να διεξάγεται από μικτές ομάδες εξειδικευμένων στελεχών των ελληνικών Πρεσβειών και ομογενών επιστημόνων, η δε διαχείριση αυτής να ανατεθεί σε εντεταλμένα στελέχη των καθ' ύλην αρμόδιων Υπουργείων. Επισημαίνεται ότι κρίνεται σκόπιμο ο κεντρικός συντονισμός να επικεντρωθεί στην γενική επίβλεψη του εγχειρήματος, ώστε αυτό να αναπτυχθεί αποκεντρωμένα, χωρίς τις αδυναμίες μιας συγκεντρωτικού τύπου διαχείρισης. Περαιτέρω, θεωρούμε απαραίτητη την σύσταση συντονιστικών ομάδων ανά τομέα, που θα καθοδηγούν τους Έλληνες ερευνητές του εξωτερικού να υποβάλουν ερευνητικές προτάσεις – υποψηφιότητα για χρηματοδότηση από πόρους ΕΣΠΑ στην Ελλάδα, ή από το European Research Council - Executive Agency (ERCEA), σε συνεργασία με ελληνικά Ερευνητικά Κέντρα.

Σκοπός του ανωτέρω Δικτύου θα είναι η παροχή σφαιρικής πληροφόρησης και ολοκληρωμένης δικτύωσης, ενώ οι επιστήμονες θα πρέπει να μπορούν να παρουσιάζουν τα αποτελέσματα της έρευνάς τους σε ενδιαφερόμενους χρηματοδότες.³³ Ιδανικά, προς

³² Σε συνεργασία φυσικά με τους συναρμόδιους φορείς, όπως η Γενική Γραμματεία Έρευνας και Τεχνολογίας του Υπουργείου Ανάπτυξης και Επενδύσεων και το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων.

³³ Ως πρώτη ελληνική απόπειρα προσέγγισης των Ελλήνων επιστημόνων του εξωτερικού αναφέρεται η ιστοσελίδα «Γέφυρες Γνώσης και Συνεργασίας για την Ανάπτυξη», που δημιουργήθηκε από το Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης με την υποστήριξη της Γενικής Γραμματείας Ιδιωτικών και Στρατηγικών Επενδύσεων (Γέφυρες Γνώσης και Συνεργασίας, 2020). Η ανωτέρω ιστοσελίδα παρέχει μεν ποικιλία υπηρεσιών πληροφόρησης, αλλά δεν έχει επιτύχει την επιθυμητή δικτύωση επιχειρήσεων, πανεπιστημίων και ερευνητικών κέντρων στην Ελλάδα, με Έλληνες επιστήμονες του εξωτερικού.

την διευκόλυνση της λειτουργίας ενός μηχανισμού «επιχειρηματικής ανακάλυψης»,³⁴ η πλατφόρμα του Δικτύου θα πρέπει να «επικοινωνεί» με αντίστοιχες ηλεκτρονικές υπηρεσίες άλλων φορέων, όπως «διαδικτυακές πύλες» για επενδυτές και επιχειρήσεις, αλλά και ιστοσελίδες παροχής πληροφοριών για ευκαιρίες σταδιοδρομίας στην Ελλάδα, ενημέρωσης σχετικά με προγράμματα ανταλλαγής επιστημόνων, πρόσβασης σε βάσεις δεδομένων κοκ. Ακόμη, το Δίκτυο θα μπορούσε να συμβάλει στην δημιουργία «virtual clusters» ανά τομεακή προτεραιότητα, προς την αμεσότερη και πρακτικότερη σύνδεση των ερευνητών με χρηματοδότηση και επιχειρήσεις - ακόμη και να εξελιχθεί ώστε να περιλαμβάνει διαδικασίες mentoring για επιστημονικές ομάδες που ενδιαφέρονται να ιδρύσουν start-up επιχειρήσεις (στο πρότυπο της συμβουλευτικής λειτουργίας του GlobalScot).

Επιπλέον, προκειμένου οι ηλεκτρονικές υπηρεσίες του Δικτύου να καλύπτουν αποδεδειγμένα τις ανάγκες δικτύωσης των χρηστών, θεωρείται κρίσιμη η αξιολόγησή τους από τους συμμετέχοντες, ώστε να γίνονται οι αντίστοιχες διορθωτικές παρεμβάσεις (Κουγιού,2016: 15-17).

Τέλος, στην προπεριγραφήα προσπάθεια θεωρούμε ότι μπορούν να συμβάλουν καθοριστικά τα στελέχη ΟΕΥ του ΥΠΕΞ που υπηρετούν στο εξωτερικό, καταγράφοντας αρχικά τους Απόδημους Έλληνες επιστήμονες των χωρών αρμοδιότητάς τους, εντοπίζοντας εκείνους που θα ήταν πρόθυμοι να συνεργαστούν με τις ελληνικές Πρεσβείες στον συντονισμό του Δικτύου και ενημερώνοντας ενδελεχώς τους υπόλοιπους για την λειτουργία και τις δυνατότητές του.

Δ.5. ΔΡΑΣΕΙΣ 5^{ου} ΑΞΟΝΑ: ΔΡΑΣΕΙΣ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΦΟΡΑΣ ΤΗΣ ΟΜΟΓΕΝΕΙΑΣ ΣΤΟ ΕΓΧΕΙΡΗΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ.

Ως ένδειξη του ότι η Πατρίδα αξιολογεί τους ομογενείς μας ως πολύτιμα «assets», και αναμένει από αυτούς να λειτουργήσουν, σύμφωνα με όσα ανωτέρω εκτέθηκαν, σαν

---

³⁴ Ως διαδικασία επιχειρηματικής ανακάλυψης (entrepreneurial discovery) αποδίδεται η εξεύρεση νέων επιχειρηματικών ευκαιριών για την αξιοποίηση της γνώσης και την ενσωμάτωσή της σε αλυσίδες αξίας. Πρόκειται για μια συμμετοχική, δυναμική διαδικασία εντοπισμού και προτεραιοποίησης κρίσιμων δραστηριοτήτων που συνδέουν την έρευνα και την καινοτομία με την οικονομική ανάπτυξη και την κοινωνική ευημερία, και επιτυγχάνεται μέσω της δομημένης διαβούλευσης με όλους τους παράγοντες που συγκροτούν το οικοσύστημα καινοτομίας σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο, ενώ πρωταγωνιστικό ρόλο στην ανάδειξη των τεχνολογικών προτεραιοτήτων έχουν οι επιχειρήσεις και οι παραγωγικοί φορείς γενικότερα (Ιστοσελίδα Γενικής Γραμματείας Έρευνας και Τεχνολογίας / Επιχειρηματική Ανακάλυψη, 2019).

«boomerang» προόδου, προτείνεται η αναγνώριση και προβολή των διεθνών επιτυχιών των Αποδήμων Ελλήνων σε διάφορα πεδία (εμπόριο, επιχειρήσεις, έρευνα, ακαδημαϊκό έργο κοκ) με την διεξαγωγή τιμητικών εκδηλώσεων και την απονομή σε αυτούς διακρίσεων, υπό την αιγίδα του ΥΠΕΞ και με παρουσία - αναλόγως της περίπτωσης - της ηγεσίας του.

Ειδικότερα, προς την σωστή κατεύθυνση στο πεδίο αυτό κινούνται διοργανώσεις όπως η βράβευση, τον Αύγουστο του 2019, στο πλαίσιο των εργασιών του Παγκοσμίου Συμβουλίου Κρητών, του διεθνούς φήμης Έλληνα επιστήμονα και καθηγητή του MIT, Κωνσταντίνου Δασκαλάκη, από την Περιφέρεια Κρήτης, παρουσία του τότε υφυπουργού Εξωτερικών, Αντώνη Διαματάρη (Velika, 2020).

Τέλος, στο πνεύμα της αναγνώρισής τους από την Ελληνική Πολιτεία, προτείνεται Έλληνες ομογενείς με διεθνή σταδιοδρομία και αναγνωρισμένη εμπειρογνωμοσύνη στους τομείς απασχόλησής τους να προσκαλούνται από τις αρμόδιες αρχές να συμμετάσχουν (δια ζώσης ή και ψηφιακά) ως εισηγητές - τεχνικοί σύμβουλοι / συντονιστές σε forums με αντικείμενο την Ελληνική Εξωστρέφεια και Ανάπτυξη.³⁵

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.

Ως ήδη ανωτέρω αναφέρθηκε, επιστημονική έρευνα και εμπειρική παρατήρηση συγκλίνουν εσχάτως στο συμπέρασμα ότι η Διασπορά δύναται, μέσα από την μεταφορά υλικών και ανθρώπινων πόρων, αλλά και τεχνογνωσίας και καινοτόμων ιδεών, να διαδραματίσει καίριο ρόλο στην ανάπτυξη της οικονομίας της χώρας προέλευσής της. Στο πλαίσιο αυτό, οι εθνικές Κυβερνήσεις εκδηλώνουν όλο και εντονότερο ενδιαφέρον για την κατάκτηση της περίπλοκης «συνάρτησης» που συνδέει τον «παράγοντα» Διασπορά με την αναπτυξιακή πορεία των χωρών τους.

Όπως είναι φυσικό, η έκταση της αναπτυξιακής δυναμικής της Ομογένειας για τις χώρες προέλευσης έχει συχνά αμφισβητηθεί (Terrazas, 2010: 11). Τούτο, βέβαια, είναι σε ένα βαθμό κατανοητό: αρκεί να σκεφτεί κανείς πόσο δύσκολο είναι η συνδρομή αυτή να αποτιμηθεί «σε αριθμούς», με την ποσοτικοποίηση π.χ. της συμβολής των Αποδήμων σε όρους ήπιας ισχύος.

---

³⁵ Για την συγκεκριμένη πρόταση θα μπορούσαμε να πούμε ότι έχει χαρακτήρα «υβριδικό» καθώς θα μπορούσαμε – υπό προϋποθέσεις - να την εντάξουμε και στις δράσεις του 4^{ου} άξονα.

Αυτό που δεν μπορεί, ωστόσο, να αμφισβητηθεί, είναι ότι η Διασπορά συνιστά σημαντικό πόρο «προς εκμετάλλευση» για την οικονομία των χωρών προέλευσης, οι οποίες οφείλουν να μην μένουν αδρανείς. Μάλιστα, σύμφωνα με την Ενδιάμεση Έκθεση της Επιτροπής Πισσαρίδη για την Ανάπτυξη: *«Η βελτίωση της παραγωγικότητας και της εξωστρέφειας της οικονομίας διέρχεται μέσα από την ανάπτυξη και προσέλκυση ανθρώπινου κεφαλαίου και από την ενίσχυση του ρόλου της τεχνολογίας στην παραγωγή. Σε κομβικούς τομείς της παραγωγής και της διοίκησης, η ανάπτυξη μπορεί να επιτευχθεί κυρίως μέσω της καινοτομίας και πολιτικών έξυπνης εξειδίκευσης. (...) Σχετικά μπορεί να συνεισφέρουν η διασύνδεση με την επιστημονική και επιχειρηματική ελληνική κοινότητα της Διασποράς, οι ξένες άμεσες επενδύσεις σε περιοχές υψηλής τεχνολογίας και η τοποθέτηση της οικονομίας ως περιφερειακό κέντρο στην ευρύτερη γεωγραφική περιοχή που θα προσελκύει ανθρώπινο κεφάλαιο και καινοτόμες ιδέες και πρακτικές»* (Πισσαρίδης, & συν., 2020: 45-46).

Στην βάση των ανωτέρω, η παρουσία εργασία, με σημείο αναφοράς 5 ευρύτερους άξονες δράσης, εξέτασε καλές πρακτικές για την σύνδεση της Διασποράς με τους τομείς του εμπορίου, της προσέλκυσης επενδύσεων και της μεταφοράς γνώσης, και επεδίωξε, με αφετηρία αυτές, την υποβολή προτάσεων εξωτερικής πολιτικής για την αξιοποίηση της Ελληνικής Διασποράς προς την ενίσχυση της ελληνικής οικονομίας.

Συμπερασματικά, θεωρούμε ότι το πλαίσιο εξωτερικής πολιτικής που προτάθηκε είναι άκρως ρεαλιστικό στην υλοποίηση, καθώς μπορεί να εφαρμοστεί με ήδη διαθέσιμους ανθρώπινους πόρους υψηλής εξειδίκευσης (υπάλληλοι ΟΕΥ, διπλωματικός κλάδος, εργαζόμενοι «Enterprise Greece» κλπ. αρμόδιων φορέων), και με την αξιοποίηση κεφαλαίων από ευρωπαϊκά προγράμματα (Αναπτυξιακοί Νόμοι, ΕΣΠΑ, «Horizon») ή σε κάθε περίπτωση με ελάχιστο κόστος, χρησιμοποιώντας σύγχρονες τεχνολογίες.

Συγκεφαλαιώνοντας, προκειμένου το προτεινόμενο πλαίσιο δράσεων να αποδώσει τα επιθυμητά αποτελέσματα, σύμφωνα με όσα ανωτέρω αναλύθηκαν, είναι κρίσιμο η εφαρμογή του να διέπεται (συνοπτικά) από τις ακόλουθες συνιστώσες:

- Επίγνωση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών, των αναγκών και των προσδοκιών της Ελληνικής Διασποράς και διαμόρφωση των αντίστοιχων δράσεων εξωστρέφειας βάσει αυτών.
- Δικτύωση με τα «κατάλληλα πρόσωπα στις κατάλληλες θέσεις». Κινητοποίησή τους για την επιδίωξη μιας κοινής στοχοθεσίας.

- Παροχή ουσιαστικών κινήτρων, υποστήριξης και καθοδήγησης στους ομογενείς που ενδιαφέρονται να δραστηριοποιηθούν στο πλαίσιο της ελληνικής οικονομίας.
- Επιλογή των κατάλληλων μέσων και εργαλείων προσέγγισης και παροχής κινήτρων.
- Ουσιαστική συνεργασία με την Ομογένεια, ανοικτός και ειλικρινής διάλογος.
- Συνέπεια και συνέχεια πολιτικών εξωστρέφειας, συνοχή εξωτερικής πολιτικής για την σύνδεση της Ομογένειας με το εμπόριο, τις επενδύσεις και την μεταφορά γνώσης.

Τέλος, επιλέγουμε να κλείσουμε την παρούσα εργασία παραθέτοντας την - υψηλού συμβολισμού για την αναπτυξιακή δυναμική της Ομογένειας - αποστροφή του Υπουργού Υποθέσεων Υπερπόντιας Διασποράς της Ινδίας προς τους συμμετέχοντες στην Ημέρα Εορτασμού της Ινδικής Διασποράς για το έτος 2007, στην πόλη της Νέας Υόρκης: *«Χρυσάφι δεν βρήκαν, κι ας σήκωσαν κάθε πέτρα, κι όμως, κάθε πέτρα που σήκωσαν, την έκαναν ατόφιο χρυσό»* (Riddle & Nielsen, 2011: 230).

Η παραβολή είναι προφανής μεν, αλλά εξαιρετικά δηλωτική: η ύπαρξη μιας εκτεταμένης και δραστήριας Διασποράς μπορεί να παράσχει τεράστιο συγκριτικό πλεονέκτημα σε όσες χώρες επιλέγουν να την αξιοποιήσουν σωστά. Στην βάση, λοιπόν, τούτου, η αρμόδια πολιτική Ηγεσία καλείται να πράξει τα μέγιστα για την άμεση ενεργοποίηση της Ελληνικής Ομογένειας και την σύνδεσή της με την οικονομική και κοινωνική ζωή της Πατρίδας – προσδοκώντας μόνο οφέλη από μια τέτοια σύνδεση, τόσο για την Ελλάδα, όσο και για τους Αποδήμους της.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Πρωτογενείς πηγές

- Ειδική Μόνιμη Επιτροπή Ελληνισμού της Διασποράς (2018). *Έκθεση Της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Ελληνισμού Της Διασποράς*. [pdf] Αθήνα: Βουλή των Ελλήνων. Στο: <<https://www.hellenicparliament.gr/Koinovouleftikes-Epitropes/ektheseis?search=on&commission=a13b9ca8-f10a-4f53-967a-78f9d7c89e2e>> [Τελευταία επίσκεψη 7 Σεπτεμβρίου 2020].
- Ν. 4399/2016. «Θεσμικό πλαίσιο για τη σύσταση καθεστώτων Ενισχύσεων Ιδιωτικών Επενδύσεων για την περιφερειακή και οικονομική ανάπτυξη της χώρας - Σύσταση Αναπτυξιακού Συμβουλίου και άλλες διατάξεις». ΦΕΚ Α' 117/22.06.2016.
- Ν. 4608/2019. «Ελληνική Αναπτυξιακή Τράπεζα και προσέλκυση Στρατηγικών Επενδύσεων και άλλες διατάξεις». ΦΕΚ Α' 66/25.04.2019.
- Ν.3566/2007. «Κύρωση ως Κώδικα του "Όργανισμού του Υπουργείου Εξωτερικών"». ΦΕΚ Α' 117/05.06.2007.
- ΠΔ 230/1998. «Αρμοδιότητες και διάρθρωση της Κεντρικής Υπηρεσίας του Υπουργείου Εξωτερικών». ΦΕΚ Α'177/28.07.1998.
- Πρεσβεία Ουάσιγκτων - Γραφείο ΟΕΥ (2018). *Επιχειρηματικός Οδηγός για τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής*. [pdf] Ουάσιγκτων: Πρεσβεία Ουάσιγκτων. Στο: <<http://www.agora.mfa.gr/inf/files/DOING%20BUSINESS%20IN%20USA%202018%203%20us.pdf>> [Τελευταία επίσκεψη 16 Σεπτεμβρίου 2020].
- Υπουργείο Εξωτερικών (2020). *ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ Επί του Σχεδίου Νόμου του Υπουργείου Εξωτερικών «Οργάνωση και Λειτουργία Υπουργείου Εξωτερικών»*. Αθήνα: Υπουργείο Εξωτερικών.
- European Research Council (2019). *ERC Work Programme 2020*. [pdf] European Research Council. Στο: <https://ec.europa.eu/research/participants/data/ref/h2020/wp/2018-2020/erc/h2020-wp20-erc_en.pdf> [Τελευταία επίσκεψη 7 Σεπτεμβρίου 2020].

- Ministry of Overseas Indian Affairs (2007). *Handbook for Overseas Indians*. Ministry of Overseas Indian Affairs.
- Lowell, B. & Gerova, S. (2004). *Diasporas and Economic Development: State of Knowledge*. Washington, DC: World Bank.

Βιβλιογραφία

- Παπαστάμου, Α. (2018). *Οικονομική Διπλωματία. Από Την Θεωρία Στην Πράξη*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- Παπασωτηρίου, Χ. (2000). *Διασπορά και Εθνική Στρατηγική*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Χασιώτης, Ι., Κατσιαρδή-Hering, Ό. και Αμπατζή, Ε. (2006). *Οι Έλληνες Στην Διασπορά. 15ος – 21ος αι..* Αθήνα: Βουλή των Ελλήνων.
- Boyle, M. & Kitchin R. (2014). Diaspora-Centred Development: Current Practice, Critical Commentaries, and Research Priorities. Σε: S. Sahoo & B. Pattanaik, επιμ. 2014. *Global Diasporas and Development: Socioeconomic, Cultural, and Policy Perspectives*. [online] Springer India, σελ.17-37. Στο: <https://www.researchgate.net/publication/262008157_Diaspora-Centred_Development_Current_Practice_Critical_Commentaries_and_Research_Priorities> [Τελευταία επίσκεψη 5 Σεπτεμβρίου 2020].
- Chand, M. (2010). Diasporas as Drivers of National Competitiveness. Σε: T. Devinney, T. Pedersen & L. Tihanyi, επιμ. 2012. *The Past, Present and Future of International Business & Management*. Bingley: Emerald Group Publishing Limited, σελ.583-602.
- Dinnie, K. (2015). *Nation Branding Concepts, Issues, Practice. 2nd ed.* [ebook] London: Taylor & Francis Group. Στο: <<https://www.taylorfrancis.com/books/9781315773612>> [Τελευταία επίσκεψη 6 Σεπτεμβρίου 2020].
- Riddle, L. & Nielsen, T. (2011). Policies to strengthen diaspora investment and entrepreneurship: Cross-national perspectives. Σε: K. Sharma, A. Kashyap, M.

Montes & P. Ladd, επιμ. 2011. *Realizing the Development Potential of Diasporas*. United Nations University Press, σελ. 230 - 252.

Διαδικτυακή αρθρογραφία

- Βεντούρα, Λ. (2008). Οι Δρόμοι Της Μεγάλης Φυγής Των Ελλήνων. *Ειδήσεις - Νέα - Το Βήμα Online*, [online] Στο: <<https://www.tovima.gr/2008/11/24/opinions/oi-dromoi-tis-megalis-fygis-twn-ellinwn/>> [Τελευταία επίσκεψη 5 Σεπτεμβρίου 2020].
- Ινστιτούτο Εργασίας Γ.Σ.Ε.Ε. (2015). Η Ελληνική Οικονομία και η Απασχόληση. Ετήσια Έκθεση 2015. *Ινστιτούτο Εργασίας Γ.Σ.Ε.Ε.*, [online] Στο:<https://www.inegsee.gr/wp-content/uploads/2015/09/EKTHESI_2015.pdf> [Τελευταία επίσκεψη 5 Σεπτεμβρίου 2020].
- Μονάδα Β.1 Γενικής Διεύθυνσης Απασχόλησης, Κοινωνικών Υποθέσεων και Ένταξης Ευρωπαϊκής Επιτροπής (2015). Εργασιακές Σχέσεις Στην Ευρώπη του 2014. Συνοπτική Έκθεση. Εργασιακές σχέσεις στην Ευρώπη. *Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, [online] Στο: <<https://op.europa.eu/el/publication-detail/-/publication/cfd7e4f8-08c1-4cf3-b393-7107a675fec8>> [Τελευταία επίσκεψη 6 Σεπτεμβρίου 2020].
- Κόντης, Α. (1997). Η έρευνα στην Ελλάδα για τον ελληνισμό της διασποράς. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, [e-journal] 92(92-93), σελ.63-91. Στο:<<https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/ekke/article/view/7293>> [Τελευταία επίσκεψη 5 Σεπτεμβρίου 2020].
- Κουγιού, Σ. (2016). Η Διεθνής Συνεργασία Στην Έρευνα Και Στην Καινοτομία Με Την Αξιοποίηση Της Ομογένειας. Μετατρέποντας Το “Brain Drain” Σε “Brain Gain”. Policy Paper / Κείμενο Πολιτικής Νο 25. *Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής & Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΠ)*, [online] Στο: <<http://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2016/03/%CE%9D%CE%BF-25-%CE%97-%CE%B4%CE%B9%CE%B5%CE%B8%CE%BD%CE%AE%CF%82-%CF%83%CF%85%CE%BD%CE%B5%CF%81%CE%B3%CE%B1%CF%83%CE%AF%CE%B1-%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD->

%CE%AD%CF%81%CE%B5%CF%85%CE%BD%CE%B1-
 %CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD-
 %CE%BA%CE%B1%CE%B9%CE%BD%CE%BF%CF%84%CE%BF%CE%
 BC%CE%AF%CE%B1-.pdf> [Τελευταία επίσκεψη 6 Σεπτεμβρίου 2020].

- Ardovino, M. & Debass, T. (2009). Diaspora Direct Investment (DDI): The Untapped Resource for Development. *US Agency for International Development*, [online] Στο: <https://www.researchgate.net/publication/263161660_DDI_Direct_Diaspora_Investment-_The_Untapped_Resource_for_Development> [Τελευταία επίσκεψη 5 Σεπτεμβρίου 2020].
- Brinkerhoff, J. (2009). Creating an Enabling Environment for Diasporas' Participation in Homeland Development. *International Migration*, [e-journal] 50(1), σελ. 75-95. Στο: <<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1468-2435.2009.00542.x>> [Τελευταία επίσκεψη 5 Σεπτεμβρίου 2020].
- Dutia, S. (2012). Diaspora Networks: A New Impetus to Drive Entrepreneurship. *Innovations: Technology, Governance, Globalization*, [e-journal] 7(1), σελ 65 - 72. Στο: <https://www.mitpressjournals.org/doi/pdf/10.1162/INOV_a_00116> [Τελευταία επίσκεψη 5 Σεπτεμβρίου 2020].
- Frangos, M. (2019). Failed Institution: The World Council of Hellenes Abroad (SAE) Since 2008. *SEESOX Diaspora*, [online] Στο: <[http://seesoxdiaspora.org/publications/working-papers-series/failed-institutionthe-world-council-of-hellenes-abroad-\(sae\)-since-2008](http://seesoxdiaspora.org/publications/working-papers-series/failed-institutionthe-world-council-of-hellenes-abroad-(sae)-since-2008)> [Τελευταία επίσκεψη 7 Σεπτεμβρίου 2020].
- Labrianidis, L. & Pratsinakis M. (2016). Greece's New Emigration at Times of Crisis. *SEESOX Diaspora*, [online]. Στο: <<http://seesoxdiaspora.org/publications/staff-publications/>> [Τελευταία επίσκεψη 7 Σεπτεμβρίου 2020].
- Leblang, D. (2010). Familiarity Breeds Investment: Diaspora Networks and International Investment. *American Political Science Review*, [e-journal] 104(3), σελ. 584-600. Στο: <<https://www.cambridge.org/core/journals/american->

- political-science-review/article/familiarity-breeds-investment-diaspora-networks-and-international-investment/88644C537E052330FC2478C471F41DD5> [Τελευταία επίσκεψη 6 Σεπτεμβρίου 2020].
- Meyer, J. and Wattiaux, J. (2006). Diaspora Knowledge Networks: Vanishing Doubts and Increasing Evidence. *IJMS: International Journal on Multicultural Societies*, [e-journal] 8(1), σελ. 4-24. Στο: <<http://www.unesco.org/shs/ijms/vol8/issue1/art1>> [Τελευταία επίσκεψη 7 Σεπτεμβρίου 2020].
  - Morrison, A. & Hay, B. (2010). A review of the constraints, limitations and success of Homecoming Scotland 2009. *FRASER ECONOMIC COMMENTARY*, [e-journal] 34(1), σελ. 44 – 54. Στο: <https://www.researchgate.net/publication/228631645_A_review_of_the_constraints_limitations_and_success_of_Homecoming_Scotland_2009> [Τελευταία επίσκεψη 7 Σεπτεμβρίου 2020].
  - Newland, K. & Plaza, S. (2013). What We Know About Diasporas and Economic Development. *Migration Policy Institute*, [online] Στο: <<https://www.migrationpolicy.org/research/what-we-know-about-diasporas-and-economic-development>> [Τελευταία επίσκεψη 5 Σεπτεμβρίου 2020].
  - Newland, K. & Tanaka, H. (2010). Mobilizing Diaspora Entrepreneurship for Development. Diasporas & Development Policy Project. *Migration Policy Institute*, [online] Στο: <<https://www.migrationpolicy.org/research/mobilizing-diaspora-entrepreneurship-development>> [Τελευταία επίσκεψη 6 Σεπτεμβρίου 2020].
  - O'Connell, S. (2013). 'A Great Success': The Gathering delivered up to 275K Visitors to Ireland this Year. *TheJournal.ie*, [online] Στο: <<https://www.thejournal.ie/the-gathering-tourism-2013-1235740-Dec2013/>> [Τελευταία επίσκεψη 7 Σεπτεμβρίου 2020].
  - Riddle, L. & Brinkerhoff, J. (2011). Diaspora entrepreneurs as institutional change agents: The case of Thamel.com. *International Business Review*, [e-journal] 20(6), σελ. 670-680. Στο:

- <<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0969593111000370>>
[Τελευταία επίσκεψη 5 Σεπτεμβρίου 2020].
- Russell, D., (2008). Nostalgic Tourism. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, [e-journal] 25(2), σελ. 103-116. Στο: <https://www.researchgate.net/publication/240235860_Nostalgic_Tourism> [Τελευταία επίσκεψη 10 Σεπτεμβρίου 2020].
  - Sim, D. & Leith, M. (2013). Diaspora tourists and the Scottish Homecoming 2009. *Journal of Heritage Tourism*, [e-journal] 8(4), σελ. 259-274. Στο: <https://www.researchgate.net/publication/271569597_Diaspora_tourists_and_the_Scottish_Homecoming_2009> [Τελευταία επίσκεψη 10 Σεπτεμβρίου 2020].
  - Sirkeci, I. & Zeren, F. (2018). Diaspora Marketing Revisited: The nexus of entrepreneurs and consumers. *Transnational Marketing Journal*, [e-journal] 6(2), σελ. 139 – 157. Στο: <https://www.researchgate.net/publication/329537670_Diaspora_Marketing_Revisited_The_nexus_of_entrepreneurs_and_consumers> [Τελευταία επίσκεψη 6 Σεπτεμβρίου 2020].
  - Terrazas, A. (2010). Diaspora Investment in Developing and Emerging Country Capital Markets: Patterns and Prospects. *Diasporas & Development Policy Project. Migration Policy Institute*, [online] Στο: <<https://www.migrationpolicy.org/research/diaspora-investment-developing-and-emerging-country-capital-markets-patterns-and-prospects>> [Τελευταία επίσκεψη 6 Σεπτεμβρίου 2020].
  - Velika, D. (2020). Βράβευση Για Δύο Έγκριτους Πανεπιστημιακούς Της Ομογένειας. *ieidiseis.gr*, [online] Στο: <<https://www.ieidiseis.gr/ellada/item/18278-vravefsi-gia-dyo-egkritous-panepistimiakouys-tis-omogeneias>> [Τελευταία επίσκεψη 12 Σεπτεμβρίου 2020].

Διαδικτυακές πηγές

- Γέφυρες Γνώσης και Συνεργασίας. 2020. *Γέφυρες Γνώσης Και Συνεργασίας*. [online] Στο: <<https://www.knowledgebridges.gr/>> [Τελευταία επίσκεψη 8 Σεπτεμβρίου 2020].

- Ιστοσελίδα Agora. 2020. *ΑΡΧΙΚΗ*. [online] Στο: <<http://www.agora.mfa.gr/>> [Τελευταία επίσκεψη 8 Σεπτεμβρίου 2020].
- Ιστοσελίδα Agora. 2020. *Ο Ρόλος και η Αποστολή*. [online] Στο: <<http://agora.mfa.gr/ta-grafeia-oikonomikon-emporikon-upotheseon/o-rolos-kai-i-apostoli>> [Τελευταία επίσκεψη 7 Σεπτεμβρίου 2020].
- Ιστοσελίδα Βουλής των Ελλήνων - Ειδική Μόνιμη Επιτροπή Ελληνισμού της Διασποράς. 2020. «200 Χρόνια Από Την Ελληνική Επανάσταση» (2^η Συνεδρίαση). *Συνέχιση των Εργασιών για την Διοργάνωση Εκδηλώσεων στα Κοινοβούλια και τους Δήμους των Χωρών όπου υπάρχουν Εκλεγμένα Μέλη Ελληνικής Καταγωγής*. [video] Στο: <https://www.hellenicparliament.gr/Koinovouleftikes-Epitropes/Synedriaseis?met_id=07b14b05-b902-47fc-89ef-ac0500beb543> [Τελευταία επίσκεψη 12 Σεπτεμβρίου 2020].
- Ιστοσελίδα Βουλής των Ελλήνων. 2020. *Ειδική Μόνιμη Επιτροπή Ελληνισμού της Διασποράς*. [online] Στο: <<https://www.hellenicparliament.gr/Diethneis-Drastiriotites/Diethnes-Perivallon/Ellinismos-tis-Diasporas/Epitropi-Apodimou-Ellinismou/>> [Τελευταία επίσκεψη 6 Σεπτεμβρίου 2020].
- Ιστοσελίδα Βουλής των Ελλήνων. 2020. *Παγκόσμια Διακοινοβουλευτική Ένωση Ελληνισμού (Πα.Δ.Ε.Ε.)*. [online] Στο: <<https://www.hellenicparliament.gr/Diethneis-Drastiriotites/Diethnes-Perivallon/Ellinismos-tis-Diasporas/Epitropi-Apodimou-Ellinismou/>> [Τελευταία επίσκεψη 6 Σεπτεμβρίου 2020].
- Ιστοσελίδα Γενικής Γραμματείας Έρευνας και Τεχνολογίας Υπουργείου Ανάπτυξης και Επενδύσεων. 2019. *Επιχειρηματική Ανακάλυψη*. [online] Στο: <<http://www.gsrt.gr/central.aspx?sId=128I509I1380I646I528369>> [Τελευταία επίσκεψη 19 Σεπτεμβρίου 2020].
- Ιστοσελίδα Επιτροπής «Ελλάδα 2021». 2020. *ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ*. [online] Στο: <<https://www.greece2021.gr/epitropi-ellada-2021/skopos.html>> [Τελευταία επίσκεψη 10 Σεπτεμβρίου 2020].

- Ιστοσελίδα ΕΣΠΑ. 2015. *Επιχειρησιακά Προγράμματα*. [online] Στο: <<https://www.espa.gr/el/Pages/staticRegionalOP.aspx>> [Τελευταία επίσκεψη 9 Σεπτεμβρίου 2020].
- Ιστοσελίδα ΕΣΠΑ. 2015. *Περιφερειακά ΕΠ*. [online] Στο: <<https://www.espa.gr/el/Pages/staticRegionalOP.aspx>> [Τελευταία επίσκεψη 9 Σεπτεμβρίου 2020].
- Ιστοσελίδα Οργανισμού Enterprise Greece. 2020. *ΕΠΕΝΔΥΤΙΚΕΣ ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ*. [online] Στο: <<https://www.enterprisegreece.gov.gr/ependyste-sthn-ellada/ependytikes-eykairies>> [Τελευταία επίσκεψη 8 Σεπτεμβρίου 2020].
- Ιστοσελίδα Οργανισμού Enterprise Greece. 2020. *ΠΡΟΦΙΛ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥ*. [online] Στο: <<https://www.enterprisegreece.gov.gr/ependyste-sthn-ellada/ependytikes-eykairies>> [Τελευταία επίσκεψη 8 Σεπτεμβρίου 2020].
- Ιστοσελίδα ΥΠΕΞ. 2020. *Κλάδος Υπαλλήλων Οικονομικών Και Εμπορικών Υποθέσεων*. [online] Στο: <<https://www.mfa.gr/to-ypourgeio/stelehosi-yprex/klados-ypallilon-oikonomikon-kai-emporikon-ypotheseon.html>> [Τελευταία επίσκεψη 7 Σεπτεμβρίου 2020].
- Ιστοχώρος Διαβουλεύσεων ΥΠΕΞ. 2020. *ΜΕΡΟΣ Ε' – ΤΕΛΙΚΕΣ ΚΑΙ ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ*. [online] Στο: <<http://www.opengov.gr/yprex/?p=601#comments>> [Τελευταία επίσκεψη 10 Σεπτεμβρίου 2020].
- Capital.gr. 2020. *EXAE: Αυξημένος Ο Αριθμός των Εισηγμένων στο 9^ο Greek Investment Forum New York*. [online] Στο: <<https://www.capital.gr/epixeiriseis/3462037/exae-auximenos-o-arithmos-ton-eisigmenon-sto-9o-greek-investment-forum-new-york>> [Τελευταία επίσκεψη 7 Σεπτεμβρίου 2020].
- European Commission. 2020. *Horizon Europe - The Next Research and Innovation Framework Programme*. [online] Στο: <https://ec.europa.eu/info/horizon-europe-next-research-and-innovation-framework-programme_en> [Τελευταία επίσκεψη 7 Σεπτεμβρίου 2020].

- Globalscot.com. 2020. *Globalscot*. [online] Στο: <<https://www.globalscot.com/home>> [Τελευταία επίσκεψη 12 Σεπτεμβρίου 2020].
- Ireland Family Vacations. 2013. *The Gathering Ireland 2013: What Is It and How Do I Learn More?* [online] Στο: <<https://irelandfamilyvacations.com/ireland-the-gathering-2013/planning-your-irish-vacation/>> [Τελευταία επίσκεψη 10 Σεπτεμβρίου 2020].
- Migration and Home Affairs - European Commission. 2020. *Brain Circulation - Migration and Home Affairs - European Commission*. [online] Στο: <https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/networks/european_migration_network/glossary_search/brain-circulation_en> [Τελευταία επίσκεψη 19 Σεπτεμβρίου 2020].
- Newsbeast.gr. 2012. «*Τίτλοι Τέλους*» για τα *Ομόλογα της Διασποράς* – *Newsbeast*. [online] Στο: <<https://www.newsbeast.gr/financial/arthro/304279/titloi-telous-gia-ta-omologa-tis-diasporas>> [Τελευταία επίσκεψη 13 Σεπτεμβρίου 2020].

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Ταμείο
Ανάπτυξης

Ε.Π.
**ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ
ΔΗΜΟΣΙΟΥ
ΤΟΜΕΑ**

ΕΣΠΑ
2014-2020
ανάπτυξη - εργασία - αλληλεγγύη

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης (ΕΣΔΔΑ)

Πειραιώς 211, ΤΚ 177 78, Ταύρος

τηλ: 2131306349 , fax: 2131306479

www.ekdd.gr